

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Helyben házhoz hordva és vidékre póstai megküldéssel:

Negyedévre 1.50 kr. Két óra 1.—kr.
Félévre 3.— » Egy óra —.50 »
Égész évre 6.— » Egyes szám helyben és vidéken 6 kr.

HIRDETÉSEKET

árszabály szerint számítunk. Bélyegdíj minden hirdetésért 30 kr.

Nyiltér minden sor 20 kr.

ŐRÁLLÓ.

POLITIKAI, SZÉPIRODALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI LAP.

Megjelen hetenkint kétszer u. m.: szerdán és szombaton.

SZERKESZTŐSÉG:

hova a lap szellemi részét illető közlemények s előfizetési díjak küldendők SÁROSPATAK, GORTVAY-FÉLE HÁZ

A hirdetési díjak és a lap szétküldésére vonatkozó felszólalások a kiadóhoz, Steinfeld Jenő nyomdászhoz küldendők.

Kéziratokat nem adunk vissza.

Bérmertelen leveleket nem fogadunk el

FŐMUNKATÁRS:
CSENGEY GUSZTÁV.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS:
DR. BARTHA BÉLA.

KIADÓ:
STEINFELD JENŐ.

Megnyugtatósul.

Lapunk szerkesztőjének pár napi távolléte alatt küldte szét a kiadóhivatal a negyedév lejártával szokásos figyelemztetéseket azok részére, kiknek előfizetésük lejárt. Az expedició közben sok olyan előfizetőnk példányába is került ily figyelemztetés, kiknek előfizetése meg nem járt le s emiatt több felszólalás érkezett hozzánk. Méltóztassanak mindnyájan nyugodtak lenni, — nálunk az előfizetés pontosan van elkönyveve s így azokra, kik hosszabb időre fizettek elő, vagy egész évesekül jelentkeztek, meg akkor sem vonatkozik a kiadóhivatal figyelemztetése, ha expedicionális tévedésből ilyet kaptak.

A reverszálisokról.

A gyermekek vallása iránt rendelkező törvényjavaslat a képviselőház közoktatási-bizottsága által megállapított új szövegezésben immár közkezen forog. Ez megengedi azt, hogy vegyesházasságban élő, azaz, különböző bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozó házastársak házasságuk megkötésétől számított hat hónap alatt gyermekeik vallására nézve meg egyezhessenek akképen, hogy valamennyien mind vagy az apa, vagy az anya vallását kövessék.

Tehát a mindenkinek egyenlően mérő, minden félnek, minden egyháznak érdekeit egyaránt szemmel tartó, kielégíteni törekvő szabály félre tétetvén, e javaslat folytán, ha törvény-erőre emelkedik, a reverszális-hajza szabadalmazva lesz — a liberalizmus nevében.

De nem akarok anticipálni semmit Szándékozom megvilágítani a legteljesebb őszinteséggel, a lehető legnagyobb objektivitással azt, a mi a régebbi reverszális-kérdés és napjaink elkeresztelési kérdése tulajdonképen alapul s a miért voltaképen, egészen különös fordulattal, az 1868. LIII. t.-c. 12. 14 §-ának eltörlése ma napirendre került, hogy kikutassam, vajjon az említett törvényjavaslat folytán ügyeink a javulás vagy rosszabbodás útjára térnek-e s ha netalán ez utóbbi volna az eset, e nehéz kérdésben álláspontomat lehető rövidséggel körvonalozom.

Fejtegetéseimmel kapcsolatban sok ismert dolgot fogok elmondani, de hogy álláspontom mennél világosabb legyen, azt, a mit elmondok, azt szükségképp el kell mondanom.

Miben gyökerezik az egész kérdés?

Abban, hogy a vegyesházasságoknál a házasságra lépni óhajtó katolikus félre nézve az a

körülmény, hogy a másik fél nem katolikus, tiltó akadályt képez a saját egyháza szempontjából.

Ezzel szemben a kath. félre nézve, ha a házasság viszony létrejövését óhajtja, az a kötelesség áll elő, hogy ezen akadály eltávolítására nézve minden lehetőt kövessen el, azaz mindenképen azon legyen, hogy a nem kath. fél a kath. egyház kebelére mindenekelőtt térjen be.

Ehhez azonban a kath. fél és ennek családja, ha az összeköttetést igazán óhajtja, természetesen csak akkor mer és merhet komolyan foglalkozni, ha a kath. féllel való házasság neki nagy előnyököt ígér s ha nem igen lehet tartani attól, hogy a zaklatás a nem kath. félnél s ennek családjánál erős rezenszant támaszt s az óhajtott viszony létrejövését kétséssé vagy lehetetlenné teszi. Ebben az aránylag ritkább esetben aztán a kívánt „megtérés“ rendszeren megtörténik s az ügy meg van oldva, még pedig a prot. egyházra nézve is a lehető legmegnyugtatóbban, mert ezzel minden további baj és kellemetlenség megszűnik s egy olyannal, a ki bármiféle földi érdekből képes és kész köpenyvet fordítani, akartam mondani, vallásos meggyőződést cserélni, a prot. egyház nem vesz, a kath. egyház nem nyer.

De, a mint érintettem, ez aránylag ritkább eset s csakis ilyen lehet. Ha mind a két fél komolyan óhajtja a házasság viszony létrejövését, a gyakoribb eset az, hogy a kath. fél a nem kath., mondjuk protestáns féllel és ennek családját vallásos nyugalomban megháborítani s ekkép keményen megbántani nem akarja vagy nem tartja tanácsosnak.

Ebben az esetben hájlandó a kath. egyház a maga hívének a tiltó akadály áthágását elnézni s a kath. lelkész a vegyes házasságot kész beszentelni három feltétel alatt. E feltételek a következők:

1. A nem kath. fél ígéretet tesz arra nézve, hogy a kath. házastársa vallásos meggyőződését tiszteletben fogja tartani s ezt vallásában háborítani nem fogja. 2. A nem kath. fél szóval vagy írásban kötelezi magát arra, hogy megengedi azt, hogy a születendő gyermekek a kath. egyházba bekereszteltesse. 3. A kath. fél ígéri, hogy minden alkalmat megragad s minden lehetőt megtesz arra nézve, hogy a nem kath. fél megtérjen.

A bajt tulajdonképen a 2-ik pontban foglalt feltétel idézi elő.

A magyar művészet újabb diadala.

— Munkácsy Honfoglalása —

(Folytatás és vége.)

Írta: Ifj. Mitrovics Gyula.

Hanem minden más egyében a józan idealismus híve. És így lesz tökéletes. A real-ideal irány e szerencsés összeolvastása magyarázza meg az ő hatásának egyetemességét.

Ezért nem utasítja el a bölcselőknek azt az elvét: egység a sokféleségben. Ez elvből következik az aesthetika követelménye a compositióra nézve. S Munkácsy képe e tekintetben ép oly hatalmas alkotás, mint az utánzás naturalisztikus eszközeit illetőleg.

A kép függőleges metszetű tengelyének két oldalán csaknem mértani szabályossággal vannak elhelyezve a középső főcsoport alakjai. Jobbra, külön állva, Árpád s még vagy 3 a hódolók csoportjából. Balra a küldöttek. Árpád körül, jobbra, a vezérek félkört vannak s e kör átmérőjének, a kép hosszabbik tengelyének irányában helyezkednek el a szlávok: a föld, fű és víz hozói s e vízszintes vonal irányát jelöli meg az a 3 szláv lovas, kiket egy pár magyar vesz körül, de a kiknek csoportjából ők élénken kiválnak. Annýira szembeötlő a csoportosítás e módja, hogy egy félkörív megnyújtott vízszintes átmérője által meg is rajzolható ennek a váza. De a váz akkor fog számot adni a compositio minden részletéről, ha az átmérőre még egy függőlegest rajzolunk, mely a háttérből előre törő harcosok helyét jelöli.

De nem csak így a szerkesztés vonalain hívják föl a figyelmet a kép csoportjaira. Minden arc a közepre fordul, minden szem ide tekint, minden figyelmet a középső csoport bilincsel le. Sehol nincs egy mellékesebb mozzanat, mely, ezeken kívül, csak egyetlen alak figyelmét is elfordítaná a központi jelenettől. A küldöttség és Árpád egymást szemlélve, egymásra hallgatva, belső kap-

csolatban állanak s együtt képezik a cselekvés központját, az őket körülvevő sokaság figyelmének tárgyát.

A nélkül, hogy a szerkezetet megzavarná, Árpádot kiemeli öltözetének világosabb színe s paripájának tejfehérsége. Ehez járul még az is, hogy egy kis földemelkelesen áll, melyet mindenütt zöld gyepek takar, csak a ló lábai alatt koptatta ki néhány járó-kelő lépése a fűvet s tette egyszínűvé a lentebb eső sárgás, kavicszerű talajt.

Ime egy színpolttal is mennyire elősegíti a művész a központosítást, a szerkesztés egységét!

S bár a szerkesztés e szigorúsága ennyire szembe tünik, azért koránt sem szabad azt gondolnunk, hogy ez által a képen merevség volna és több szabályszerűség, mint a mennyit a valóság megengedne. Hiszen ennek ellentmondanak ismertetésünk fentebbi részletei.

Nincs merevség sehol, csak az Árpád alakján. És ezzel eljutottunk a kritika kifogásaihoz, melyeknek némely részét lehetetlen magunkéva nem tennünk. Árpád feszesen és mereven ül merev és kimért tartású lován. E merevséggel nyugalom, az arc hidegségével a méltóság kifejezése volt a művész célja. Így, noha elárulja Munkácsy intencióját, mégis Árpád egész alakja elhibázott; azt, a mit akar, nem fejezi ki. Testtartása erőszakolt, poszturozott; arca nem egy hadverő barbár hős arca, hanem egy blazirt párisi bon vivanté. Arc kifejezése nem a komolyság és léleknyugalom, hanem azon fáradság, unalom s bizonyos életundor beszélő vonásai láthatók.

Milyen találkozás! Vörösmartynál is Árpád tévesztett, hibás alak.

Másik jogos kifogás: a magyar harcosok és vezérek arcának tulságos intelligenciája. Az erőbe, mely rajtuk kifejeződik, nem vegyül semmi durvaság, ezt pedig nézetem szerint, ha csak hizelegni nem akarunk magunknak, nem lehet fölök eltagadni. Ez arcok fejlett szellemi életéről, rendszerezett, iskolázott elméről tanuskodnak, mely kiül az arca, átalakítja annak vonásait. De mégis egy néhány egészen sikerült köztük. Lehel és három, fejét

kíváncsian előre dugó szomszédja fejében meg van a történelmi valóságosság. Árpád mögött egy dacos arc valódi Szechenyi-typus; mintha valamelyik őst ábrázolva, 12—13 igit menne vissza. Jobb karja fölött meg egy valódi mongol fő látható. Még Jókait is elég szerencsésen „stylizálta.“ Jókai szelid vonásait alig kellett megkeményítenie, mert szeretett vezérére tekint s egy tisztelt, fiatal vezér jövőjének reménye, bizony még könyeket is csalhat egy agg hős szemébe s így nem ellenkezik a szerep arcának egységével. Általában a portraikat elég szerencsével illesztette be. Maga a művész is látható a sátor melletti szerény helyen. A művésztől különben is érdekes gondolat volt kor-társait s magát belevinni. Rafael is Atillájában kortársát II. Gyula pápát festette Leonak, Atheni iskolájában látjuk mesterét: Peruginot és önmagát; Dürer is ott áll „Szentháromságának“ baloldali szögletében. S így művészi ha-gyomány igazolja Munkácsy eljárását.

Sokan kifogásolják azt, hogy Munkácsy nem áskálta föl a középkori magyar sirokat s nem az ezekben talált koponya-leletekről rajzolta meg alakjainak fejét. Pereatott kiáltanak a műre, mert nem tudta azon megteremtteni a magyar archeológiát.

Valóban nem tudjuk azt, vajjon az e fajta kritikában az illetők avatatlanságát bámuljuk-e vagy e szörnyű nagyképszerűen boszankodjunk. Bármily varázshatalma, teremtő ereje van is a mi Munkácsynaknak, mégis lehetetlen kíváncság az, hogy esetjének érintésével föltámassza a honfoglaló magyarok nemzedékét, fejöknek, testöknek pontos körvonalait; ő mint képi-teremtő megteremtte azt, a mit egy félszázad tudományos kutatásának nem sikerült: az Árpád-kori régészetet, a maga teljességében. Többet követelni a művésztől mint a tudománytól: valóban oly kíváncság, melyhez, egyrészt a legnagyobb tájékozatlanság, másrészt meg jókora vakmerőség kell.

Tájékozatlanság, mert a historiai festő nem egyenlő a történelmi könyvek illusztrátorával; vakmerőség, mert a művészeteket nem lehet egy-egy elfogult tudomány szempontjaiból nézni.

nyekhez alkalmazott fegyverekkel folyamatban van a reformációtól óta máig.

De ha ez tényleg így van, mint a hogy bizonyára sajnós, másképp nincs és nem is lehetséges: az államnak, a melynek e küzdelemnek föléje kellene emelkednie, nem kellene megengednie azt, hogy a kath. egyház a prot. egyházakat épen a leggyöngébb ponton támadja és fogyasztsa s ha a reverszálisok követelése és kieszközölése ez egyházakat, a mint sok időn át szerzett tapasztalatok szerint bizonyos, sorvasztja, sérti, nyugalmukat zavarja s ezzel a társadalmi békét lehetetlenné teszi, az államnak a leghatásosabb eszközöket kellene előteremtenie, a melyeknél fogva minden efféle rut visszaélés egyszermindenkorra lehetetlenné legyen.

Különbözik is az állam legelső feladata a polgárok nyugalmának biztosítása s e célból első sorban meggátolása annak, hogy tulkapásokat engedjen meg magának mások rovására bárki is. Ugyanez a feladat néz reá nemcsak egyes polgárokkal, hanem erkölcsi testületekkel szemben is s ha vannak különböző bevett és törvényesen elismert vallásfelekezetek, akkor okvetlenül szükséges intézkedni arról, hogy ezek a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezetek egymás mellett békében megélhessenek s ha közülök egyiknek vagy másiknak agresszív hajlamai vannak, e hajlamokat az összes békéjének, nyugalmának érdekében az állam, mivel más nem teheti, hathatós intézkedésekkel fékezze meg.

Bizonyára, ha valahol, itt kellene az államnak a legnagyobb körültekintéssel és határozottsággal intézkedni épen a saját jól felfogott érdekében is, mivel a viszonyok a keserű tapasztalatok szerint itt, ezen a ponton szoktak időről időre kimérgesedni s a dolgok magára az államra nézve, egészen sajtáságosan, mindig legalkalmatlanabb időpontban kulturharccá elfajulni.

Mindezekkel egyenes ellentétben az állam eddig is édes keveset tett e tekintetben. A mit tett is, mintha nem is tette volna. A törvényhozás megalkotta az 1868: LIII. t.cikket, de büntetőjogi szankcióval nem látta el, holott ennél s az ily törvényénél, ez nemcsak szükséges, hanem, mint majd alább látni fogjuk, még ez sem igen elég magában.

S ezt most mivel tetézi? Azzal, hogy miután látja, hogy ez a szankciónélküli törvény jóformán irott malaszt, nem azt teszi, hogy okulva a tapasztaláson, a mulasztást igyekeznék helyreütni, hanem azt, hogy az ösök bölcsesége által vert nyomokat elhagyva, megsemmisíti azt is, a mi már megvan s a prot. egyházakat, talán azzal vigasztalva magát, hogy voltak ezek e hazában talán még védtelenebb helyzetben is, az egyenlőtlen küzdelemre egyszerűen kiszolgáltatja.

Hogyan lehetne itt, e ponton a helyzetet a lehető legbarátságosabbá tenni nemcsak az állam, hanem maguk, az összes egyházak jól felfogott érdekében is?

Legelsőbbben is a vegyesházasságokból született gyermekek vallására nézve semmi szín vagy ürügy alatt nem kellene feladni azt az egyszerű s hosszas tapasztalat által a legmegnyugtatóbb gyanánt igazolt elvet, hogy *sexus sexum sequitur*.

Az új kor olaszainál Mária és Krisztus pompás renaissance palotákban születnek. S ha most több történelmi hűséget követelhetünk is, de a lehetlenség e tekintetben sem lehet feladata a művészeknek.

Sok az alakokon az új kor draperiája! legfőleg ennyi az, mit a művészen megróni lehet, de e csekélységért, valóban kár e lármát csapni.

Egy helyen azt is olvastuk, hogy Lehel olyan fajú lovon ül, a minőt hazánkban meghonosítani sohasem sikerült. Ez valóban a banalitások netovábbja. Velence város területén soha ló meg nem fordult, pedig a világ legtöbb kitűnő lovasszobra ott található. Az érdekes kritikusként Colleonio lovasszobrát a Scuola di S. Marco előtti térről a lagunákba kellene ezért dobni. Lehel lova egyébként örvendetes tanubizonyosság Munkácsy festői érzéke mellett. Rendkívül emeli a kép mozgalmasságát a momentos felfogással. Persze ez is baj lehet sokak szemébe, mert a ló hátulsó patájának csak a végi érinti a földet. Nézetem szerint pedig, mintegy repültében kapva le a lovat, épen ezzel adja meg ez alak különös becsét.

Ezeket mellőzve, van e műnek egy néhány aprólékos fogyatkozása. Távlati hiba lehet, hogy az Árpád lova alatt egy néhány lólab hagon közel látszik s felül nincs egy alak sem, melyikhez hozzá lehetne képzelnünk, mert ezek már távolabb esnek. A környezet-festés gyengéje az, hogy a sátor jobb oldala fölött a falevelek világos tavaszi zöld színűek, balra meg sötétek. Pedig sem a világitással, sem a fák különböző életkorával ennek magyarizát adni nem lehet.

De legnagyobb hiba, hogy a világitásnak, általánosságban nincs meg a valóságossága. A ragyogó fény a déli nap mellett bizonyít; így hát lehetőleg felülről esik a világitás s mégis a jobb oldal aránytalanul fényt. Igaz, hogy hát-mögött van a sátor, de ez nem foghatja így föl a napot. A valószínűség rovására végzetes tévedés, hogy seholy alakok a földre árnyékot nem vetnek. Mentsége lehet, hogy a déli nap árnyéka rövid. Azonban

Bármely más, különben bármily plauzibilisnek mutatkozó bonyodalmasabb rendelkezés csak zavart szül ezen a téren s csábító alkalmat szolgáltat azok számára, a kik a zavarosban szeretnek halászgatni. De a családok békéje, a házastársi viszony nyugalma, a mi itt egyik elsőrendű tekintet, azt követeli, hogy mivel házasságra sok különböző műveltségű egyén lép, legyen egy oly világos, határozottan fixirozott rendelkezés, a melylyel számot vethessen bármily egyszerű ember is, még akkor, midőn ezzel vagy amazzal, ezen vagy azon vallásfelekezethez tartozó egyénnel házasságkötésre akarja határozni magát. Mert talán mondanom sem kell, hogy a házasságkötés előtt teendő lépések biztonsága s a házassági kötelek megszilárdulása nagyban függ attól, hogy azok a feltételek, a melyek közt a házasság kötöttik vagy létrejött, ha csak lehet, még a legapróbb részletekben se változzanak a viszony és házasság élet egész folyamán s ha e tekintetben bizonytalanság uralkodik vagy utólagos csalódások következhetnek be, a viszony könnyen megrendül. Pedig ez a szerződések mellett nincs meg egészen, már csak azért sem, mivel a szerződés egyezkedésnek az eredménye s az ilyen egyezkedésnek, *alkunak* mindig van legalább is valami lehorgoló, vagy egyenesen kellemetlen utóíze s az alku nem mindig sikerül, még ha utólagosan, a házasságkötés első hat hónapja alatt megy is végbe. De a *sexus sexum sequitur* elve egyedül felel meg a méltányosságnak is; pedig ezt nemcsak a felekezeti viszonyok türelhetővé tétele, hanem a házasság nyugalmanak, boldogságának biztosítása végett, a mennyire csak lehet, meg kell őrizni minden házasság számára.

Ezen törvényileg megállapítandó szabálynak aztán büntetőjogi szankcióval kell mulhatatlanul ellátnia, még pedig, mivel világos tapasztalatok szerint az ily szabálynak áthágásával a társadalmi békét, az állam nyugalma egészen illetéktelen tényezők annyiszor zavarhatják meg vagy forgathatják fel, a mennyiszor akarják, a büntetésnek a köznyugalom, a polgári béke megzavarására szabott büntetéssel teljesen egyenlőnek, tehát súlyosnak kell lennie. Az is természetes, hogy az, a ki e törvényt egyszer áthágta, ha valami állami javadalmat élvezett, ettől e lépése folytán egyszerűen elesik. Az ilyenek további javadalmazásával az állam annak az eszeveszett embernek a példája után indulna, a ki a saját mellébe akaratlanul kést ver.

(Vége köv.)

Zsoldos Benő.

KÖZÉLET.

Emlékbeszéd Kossuth Lajos fölött.

A sárospataki ev. ref. főiskola Kossuth-gyásznapélyére írta s elmondotta Barta Béla dr.

Mélyen tisztelt gyászoló gyülekezet!

Feljöttünk e főiskola majdnem negyedszázad viharai által tépett, dicsősége által koszorúzott falai közé; feljöttünk e szent helyre, mely a tudományok csarnokában is a legelső: Istennek temploma, a valásnak oltára

hazánkban a nap sehol sincs soha épen a fejünk felett s így még délben is van egy kevés árnyék. A művészek pedig ez volt téves felfogása. Mutatja az, hogy a földes kosár kis kerek árnyéka épen maga alá esik. De milyen mulasztás! Árpád lovának, mely szabad, megvilágított helyen van, még ilyen árnyéka sincs!

Nem volna nehéz e mulasztást helyre pótolni, de mulasztásnak, tévedésnek mégis elég nagy.

Azonban, az egésznek szelleméért szívesen elnézzük e kis figyelmetlenséget. És ez a szellem olyan, melylyel szemben kicsinyes minden gáncoskodás. A mi hiba van a képen, annak ugyanaz a magyarázata, a mi a „Zalán futása” hibájának. Nincs magyar archeologia.

És nem is a művész feladata ezt megteremteni.

Ha történelmi érzéke nagyjában elég helyes; ha stílja elég fényes a tárgyhoz; ha ilyen ködbe vesző történelmi emléket ennyi realizmussal, a festői technika ennyi elhithető erejével tud Munkácsy előadni: akkor ó méltó arra, hogy, mint a képzőművészeti társulat titkára mondta beszámolójában — benne a magyar renaissance megnyitóját üdvözlöljük. S ha még hozzáadjuk, hogy nem csak ez ezer éves emléket örökítette meg hűen, de újabb vívmánnyal is járult a clair-obscur szerencsés alkalmazásával a festészet fejlődéséhez; hogy bámulatos, gazdag s még sem riktó és az egész összhangjától legkevésbé sem elütő színezésében a festészet eszközeit annyira föl tudta használni, mint Makart óta talán senki; hogy conceptiójával példát adott a nagy történelmi stílyre, alakjai éleveségével a felfogás festőiségére: akkor, röviden összefoglalva, rámutattunk azon általános szempontokra, melyekből tekintve e mű, élvezhető a maga egészében, — nemcsak, de valóban méltónak találjuk arra, hogy megnyissa a világra szóló magyarországi alkotások sorát s hogy igen sokáig tanulni járjon hozzá az újabb magyar festői generatio!

s az a hely, hol elsírjuk nagy örömeink, nagy bánataink könyeit.

Feljöttünk e helyre, hogy mi is részt vegyünk külsőleg is a nemzet nagy gyászában, mi, e főiskola is, a melynek e hon, e nemzet öröme mindenkor öröme, fájdalma, vesztesége az ő fájdalma s vesztesége is volt.

Oh szent ez a hely, mert nemcsak Istennek, nemcsak a tudományok, hanem a hazaszeretnek is temploma. S ide gyűjtött bennünket az a lélek, mely annyi évszázóta él e falak között: a Bocskayak, Bethlenek, Rákócyak lelke, a szabadság és honszeretet dicső lelke, a nemzeti hála magasztos kötelessége.

És a Rákócyak szabadság után sóvárgó szelleme zokogva sirt fel akkor, midőn a messze testvér, a szép Italia felől panaszos sirással hozta a déli szellő azt a gyászos hírt: hogy Kossuth Lajos nincs többé.

Ledőlt a büszke cser évszázados koronája; a mit a sors viharai, a zsarnokság fejszecsapásai el nem vehettek, bevégezte az örlő szű, az évek, a hosszú évek, az aggság föltétlen hatalma; a legnagyobb zsarnok, de az emberi egyenlőségnek is legkérelmetlenebb apostola: a halál.

El sem akartuk hinni a szomorú valóságot. Édes hitünkben, rajongó tisztelgésünkben azt véltük, hogy a mily kivétel volt az ő sorsa az emberek között, a mint örök életre hivta el lelkét, szellemét az Ur: azonképen lesz halandó testével is, az is legyőzi a természet törvényét, s él évszázadokon át. Azt hittük, hogy, mert a magyar nemzet örök életű, örök életű lesz az is, kit e nép hűségese kegyelme, mélységes szeretete a magyar nép atyjának nevezett el.

De hát igaz volt. A mi Kossuth Lajosban emberi, halandó volt, engedett az enyészett változhatlan törvénynek: „porból lettél, porrá kell lenned”!

De a mi benne halhatatlan volt: a nagy lélek, a mely mint a pusztában bolyongó zsidók langoszlopa, bevilágította e nemzetnek szabadsokra fejlődése, haladása útját; az a lélek, mely a mesebeli tündérek példájához hasonlóan, egy varázséj rövid álmának édes mámorában megépítette a modern Magyarország fundamentumait, meg oly erősen, hogy a pokol kapui, a reakció fekete seregei sem vehetnek soha rajtok diadalmat; az a lélek, mely bűbajos ékesszólása csodás hatalmával mint egy embert, állította talpra e nemzetet a veszélyben forgó hon védelmére s mint Isten angyala, lángpallosával ütötte ki a gonosz hazánk határai közül; az a lélek, mely a száműzetés, a hontalanság, sokszor a nélkülözés nehéz küzdelmei között is addig hallatlan fényt és dicsőséget árasztott szét nemzetére két világrész szabadságszerető népei között; az a lélek, mely hű maradt eszméihez, elveihöz mind halálig: az a lélek nem halt meg, hanem felröppent az örökkévalóság honába az Istenséghez, melynek egy fényes dicső része volt.

Oh de ott sem maradt, visszazállott ide hozzánk, itt lebeg e nemzet fölött, a hármak halom és négy folyam határai között, itt van szívünkben, lelkünkben, ott lesz gyermekeink, unokáink s a következő nemzedékek szívében, lelkében mindaddig, míg e hazában egy magyar lesz.

Engedjétek meg, hogy az emlékezet e megszentelt órájában visszazálljon lelkem tizenkilenc száz esztendővel a bethlehemi jászolhoz, hol az Ur csodás kegyelme egy hitvány istálló falai között megváltott adott az emberiségnek.

Semmi sem mutatta, hogy ki leend az a gyermek, csak egy csillag, mely tisztességtevő királyokat hozott bölcsőjéhez, s mely a zsarnok Herodest a féltékenység kegyetlen boszujára ösztökélte.

S a bethlehemi jászol eme szülőte, három évtized arasznyi határai között alapítója lón egy új vallásnak, a szeretet vallásának, melynek ma már követői az egész művelt emberi társadalom; megajándékozta oly erkölcsi elvekkel, melyeken mint szilárd fundamentumon nyugszik; tanított, jól tett, mint előtte senki más, egy szóval megváltója lett a világnak. S hol végződött a példátlanul nagy, dicső pályája? a Golgotha keresztjén, bűnös latrok rut halálával.

Oh de még sem: a koporsó követ lerázta magáról, le a földi mulandó élet bilincseit, megtörte a halál hatalmát: fölszállt az örök élet dicsőségébe.

Engedjétek meg, hogy könyeim fátyolán át oda szálljon tekintetem abba a kisdéd monoki házba, hol a XIX-ik század kezdetén egyszerű, derék emberektől szegény viszonyok között egy gyermek született, kinek isteni küldetését nem mutatta meg egy csillag sem, hacsak nem az a fényes csillag, melyet honszeretnek nevezünk s mely ott lebegett ama ház fölött, ott tündöklött a gyermek szüleinek szívében is; vagy az a fényes csillag, melyet a nemzeti ébredés hajnalcsillagának nevezhetnénk. Királyok sem jöttek hozzá tisztességet tenni, a zsarnok Heródes féltékenysége sem fenyegette. És mégis Istenétől vala e gyermek s belőle lett a politikai szolgaság, a szegénység és elmaradottság, a lelki szolgaság bilincseiben vergődő magyar nép megváltója.

Ah ez a gyermek, ez a megváltó is a Golgothára került, csak hogy ő 45 éven keresztül szenvedte a kereszt iszonyatos kínjait. Nyilvános pályája ugyszólván a Getsemané kertjében, a szabadság börtönében kezdődött, hova a zsarnoki hatalom féltékenysége vetette.

De onnan kiszabadította a nemzet őrszelleme, hogy egy rövid évtized alatt alkosson egy örök életre valót; a szegény, elnyomott, elmaradt Magyarországból, a rendekre, kasztoakra osztott nemzetiségből, a részreire tagolt, százados választfalakkal elkülönített tartományból, hol a magyarnál, a magyar nyelvén minden elsőbb volt, megalkossa a független, önálló, egységes magyar államot, mely a köz- és magán szabadság, a jogegyenlőség, a parlamenti kormányrendszer oszlopain nyugszik, mint rendületlen gránit-sziklák.

És aztán jött egy ádáz, sötét kor, midőn onnan mértek halálos csapást nemzeti létünkre, honnan atyai szívet, atyai szeretetet remélt a magyar; midőn azok fogtak ellene orgyilkos fegyvert, kiket nagy lelkével testvéreiv fogadott; midőn északról, keletről, délről és nyugatról zsoldos seregek bérelt csapata tört ellene s Magyarország szegény volt, magára hagyva, védtelenül, meglepve, csak egy férfi nem csüggedett: Kossuth Lajos. A hazai föld porából, a hazai föld minden fűszálából lelkes honvédek termettek arra a varázsszóra, melyről még most azt dalolja a hálás nép:

„Kossuth Lajos azt üzené! S keresztülvezette nemzetét egy dicsőséggel teljes titáni küzdelmen, melytől még most is fendobog a késő nemzedék szive, a lelkesedés írja gyűl ki arcára s aztán — aztán . . . de miért mondjam tovább, úgy is tudjátok. A magyar rabigába dőlt, mint egy fegyverrel hódított nép; a modern magyar állam megalkotója, a szabadságharc lángelkű vezére: Kossuth felvette a legnehezebb keresztet: a száműzetés keresztjét s viselte majdnem egy félszázadon át.

De most haza került, haza akkor, midőn a dicső lélek elszállt porhüvelyéből. Pora a honi föld porával vegyült össze, sirja fölött a hon virága nő, hazai szellő sohajtása viszi sirja felé hazai föld minden tájáról azt a dalt:

„Ne sirj, ne sirj, Kossuth Lajos!”

Ez a nemzet mely feledni és megbocsátani tud azoknak, kik tudatosán, vagy tudatlanul valaha ellene vétettek, de a mely nem tudja s nem is akarja feledni azokat, a kik hűk voltak hozzá mindhalálig: a világtörténelemben páratlan lelkesedéssel, a végtelen, kiolt-hatatlan szeretet szent fanatizmusával fogadta kebelére még a kihűlt hamvakat is, s fél millió ember, ezer küldöttség jelenlétében helyezte örök nyugalomra abba a földre, mely legdrágább minden magyarnak: Budapest földjébe. Az ország szive Budapest, a magyar állami eszme és egység e symboluma — oda fektette, oda ölelte őt a haza saját szívére, hogy meghallja álmában is minden dobbanását.

Az ország fővárosából jövök, hol még ott látszik a gyászpompa komor méltósága, de ez a külsőség semmi ahhoz, a mi a szivekben lakik: a fővárosi nép hamar feled, változékony, mint a mily változatos a nagyvárosi élet s ime, ez a nép most is, napok múltán a nemzeti veszteség varázshatása alatt áll, könyvek között szemléli azokat a babérleveleket s virágokat, melyeket szent emléket gyánant Kossuth koszorúiból tett el, a nemzeti kegyelet örök zöldjéből, nyíló virágaiból. S bármerre jartam utamban széles e hazában, mindenütt az ő nevét emlegetik, mindenütt az ő érte érzett gyász beszélt hozzám.

Összegyűltünk mi is e magasztos ünnepi órában, hűen e főiskola szelleméhez, hagyományaihoz, hogy saját hazunk oltáran gyűjtsük fel a kegyelet és emlékezés Veszta-lángját, s részt kérjünk a nemzet nagy fajdalmából.

Ha van kinek gyászolni Kossuth Lajost, úgy ennek a megyének, ennek a városnak, ennek a főiskolának van a joga.

E föld szülte örök dicsőkedésül őt e hazának; itt van Magyarország 1848-iki megváltásának Bethleheme: e föld nevelte fel, itt szivta be a gyermek és ifju a tetséltető levegővel a Rákóczyak nemzeteltető szellemét; ez ősi kollegium falai között tanulta megismerni azt, a miben halálig legnagyobb volt, a mire támaszkodva védte meg nemzetét a megsemmisítéstől: a mire támaszkodva tette a szolgát, a jobbágyok millióit szabad polgárokká; azt, a mi fenntartotta őt iszonyatos végtetében; s a mi fenntartotta mindenütt az elnyomottaknak: a *törvényt, a jogot, az igazságot!* Tanulta attól, a ki maga is halhatatlan dicsősége a sárospataki főiskolának: Kövynktől!

És én meg vagyok arról győződve, hogy abban, hogy Kossuth Lajos azzá lett, a kivé lón, hogy az a szellem lelkesítette, a mely újja alkotta Magyarországot: hogy ebben nagy része van főiskolánknak is. A sárospataki főiskola hagyományos szelleme mindenkor a honszeretet, a szabadság, a haladás szelleme volt.

Ne várjátok tőlem, gyászoló testvéreim, hogy könyvtől elborult szemem tekintete, közös fájdalomtól szorított szívem érzése, reszkető kezem ereje képes és alkalmas legyen annak elmondására, ki volt *Kossuth Lajos!*

Ez a késő idők történetírójának magasztos feladata, mihez az én gyarló erőim töredékenyek.

De látva mégis ama mélyeség gyászát, a maga fenséges, velőig ható pompájában, melyet az egész magyar nemzet érzett az ő ravatalánál s a minővel még nemzet nem kísérte soha leghatalmasabb fejedelmét, legnagyobb nagyját sem sirjába, engedjétek meg, hogy gyöngé szavam pár sorlénal vonással elmondja, ki volt Kossuth Lajos a magyarnak s miért lett ő, már nem is legkimagaslóbb embere e nemzetnek, hanem félistene, életében már a nemzeti imádat tárgya s legendáink hőse.

Még nyilvános pályája kezdetén 1831-ben, midőn az öldöklő angyal látogatta meg hazánkat, különösen annak felvidékét, nyilatkozott meg benne Isten lelke s lett belőle, ki Magyarország megváltására volt hivatva, egy város és nagy vidék megváltója. A kolera iszonyú pusztításai folytán elkeseredett felvidéki pórnép az urakat vádolta a kutak megmérgezésével s a szegény nép elpusztításával s fanatizált tömeg megrohanta gyilkolva s pusztítva a kastélyokat, a földesuri lakásokat s a vértől párolgó emberaradatok dűlva hőmpolygott már Ujhely felé, hol a fanatizált alsóbb néposztály szintén egyet értett vele s vérfürdőt készített mindenkinek. A város kétségbe volt esve, vagyonát hára hagyva akart menekülni, a ki csak tehetett. Ekkor előállt a fiatal 29 éves Kossuth, lángszavával, s szervező erejével, néhány óra alatt megteremté a polgárorséget s megmentette a dúló csordától a várost.

Oh ki nem látja ebben a jövőnd csodás megnyilatkozását! Mintha félre vonta volna az Ur egy percre az elkövetkező eseményeket sejtlemesen borító sűrű fátyolt s azt mondotta volna a magyarnak: „Ime, láss látásokat!”

S midőn 1832-ben először közelítette meg a nemzeti közélet akkori tüzhelyét, az országgyűlés székhelyét, Pozsonyt, azonnal első apostolává lón a *szabad gondolatnak, a szabad szónak, a magyar politikai hírlapírodalomnak, először „Országgyűlési”, majd az országgyűlés eloszlása után „Törvényhatósági tudósításai”* által.

Mint isteni reveláció úgy hatottak ezek az írott lapok. Az egyszerű író toll mintha nem betűket, de lángoló, s tündöklő fényes eszméket vetett volna papírosra: a szabadság, jogegyenlőség, nemzeti függetlenség eszméit. Mint mikor a sötét éjszakába bevillan a nap első sugára; mint mikor a tél zord bilincseit olvasztani kezdi a tavasz első langyos lehelete: vagy az eltikkadt, kiszáradt természet életadó hús szellő lebbenése kelti új életre: úgy hatottak Kossuth páratlan nyíltsággal, addig hallatlan merész bátorsággal elmondott szavai nemzetére.

És az új eszméktől, a nemzeti haladástól borzadó hatalom megijedt; azokat a kis papir-lapokat, melyek

először nyíltan, aztán titkon szerte repültek e hazában, sötét felhőknek tekintette, mint a gyakorlott tengerész a kék ég alján mutatkozó fekete foltot; rettegett a kitörendő vihártól és annyi lelkes társával sötét börténbe vetette a *szabad gondolat* bajnokát. És ezzel már megtanított *Kossuth* arra, a mire a nagy emberek példája tanít: hogy eszméinkért, elveinkért türiünk szenvedést, ha kell halált, mert a ki ezekért szenved és hal, bátran kiálthat fel: „Non omnis moriar.”

De nagy lelkét, kitartó munkás szorgalmát a börtön falai között sem veszítette el — megtanulta azt a nyelvet, melyen később világhírt és dicsőséget szerzett magának s nemzetének, az *angolt* s ezzel példát adott nekünk s példát nekem nemes magyar ifjuság arra, hogy a sors csapásai és megpróbáltatásai között lelkesmeretünk tisztaságán kívül egy felemelő, egy biztosan megtartó támasz van: a *tisztes munka, a fíradhatatlan törekvés.*

S kiszabadulása, mit a nemzeti közvélemény haragvó felzúdulása idézett elő, újabb felemelő példa arra, hogy az *igazságot nyers erőszak, durva hatalmi szó örökre el nem nyomhatja, kitör a börtönből, a koporsóból s eget kér.* Még a poroszlók szuronyain s szabályain is Isten szabad napja ragyog.

És az élők sirjából feltámadva, a nemzeti feltámadás, a nemzeti újjászületés vezére lón. Azt mondotta nemzetének, a mit egykor a megváltó a zsidóknak: „Vetkezétek le az ő embert s öltsetek fel az újat. Legyen itt új ég, új föld!” És lett új ég, új föld.

Magyarország, Ausztria 300-ados gyarmata, melynek önállósága, függetlensége csak a törvények holt betűiben volt meg: átalakult önálló független magyar állammá, az 1848: 3. tveikk által. A rendi Magyarország, mely néhány százezer kiváltságosból állott, számtalan előjoggal az egyesek és az osztály számára, semmi kötelességgel a nemzet összesége, a nagy közélelök iránt; aztán millió és millió szolgából, jobbágyból, kiké semmi sem volt testükön s lelkükön kívül e szép országból, kikerült még hazánk első jogtudósa, Verbőczy is azt tanította, hogy e föld egyetlen darabjára sincs munkája bérén kívül semmi egyéb joga: *ezt a rendi Magyarországot átalakította a köztetervisselés s a népképviselet alapján a polgári s a politikai szabadság, a jogegyenlőség ígéretföldévé.*

Letörte az ország közéletéről a középkor bilincseit: a rendiséget s egyenlő kötelességek alapján egyenlő jog osztályrészeséivé tett mindnyájunkat; letörte az egyenlő s a szelidebb rabszolgáság bilincseit, megszüntette az úri hatóságot, a jobbágyoságot, a robotot, adézmat, a tizedet s nemesből, polgárból s jobbágyból megalkotta az egységes, az egyforma jogu magyar nemzetet.

Olvaszátok el az 1848: 5. 7. 8. 9. 13. tveikkeket s le fogtok borulni Kossuth Lajos nagysága előtt.

Emlékeztetek-e arra a korra, mikor békában hevert a gondolat? Mikor csak azokat az eszméket lehetett a sajtó száján a nemzet közkinésévé tenni, melyeket a hatalom képviselői: a cenzorok megengedtek. Kossuth szabaddá tette nemesak az írott gondolatot, mint „Tudósításában”, nemesak titokban lopta be mintegy a nemes eszméket nemzete szívébe, hanem szabaddá tette s nálunk is nagy hatalommá emelte a sajtót s ezzel megépítette az összes szabadságjogok leghatalmasabb védő bastiját. Vegyenek el a nemzetől minden jogot, minden szabadságot, de hagyják meg a sajtó szabadságot: vissza fogja vinni minden elkobzott jogát; vegyék el a sajtószabadságot, minden más szabadság utána fog sorvadni, mert nem lesz, a ki sértését ellenőrizze, leleplezze, megtorolja. Ha Kossuth Lajos nem teremtett volna semmi egyebet nemzetének, mint sajtószabadságot, az 1848: 18-iki tveiket, már akkor is méltó volna a halhatatlanságra.

Eredjétek ki főiskolánk kertjébe, keressétek föl ottan nagylelkű jöltevéjének szobrát s olvassátok el azokat a nagyjelentőségű ígéseket, melyeket a művész vésoje vésétt oda, a tudomány nemtőjének könyvébe: „A tudomány hatalom!” Ha átértitek ezeket a gyönyörű szavakat, akkor megértitek az 1848: 19. tveiket is, mely a tanítás és a tanulás szabadságát adta meg a magyar nemzetnek. Pedig ha van olyan, a mi csak a szabadság levegőjében tud élni, fejlődni, akkor a tudomány az. Az a tudomány, a melyet *bármily hatalom* rendőrbilincsekbe ver: olyan, mint a szárnyaszegett madár, a föld porához van kötve s nem emelkedhetik oda, hol igazi hazája van, a korlátlan, a kéklő magasságba. Igaz, a tudomány szabadsága mély sebeket is ejt, sokszor vak elbizottsága a legszentebbeket: hitet, vallást, hazát, családot támad, de valamint Napoleonnal szólva a sajtószabadság által ejtett sebeknek egyetlen gyógyszere van: a sajtószabadság; azonképen a tudomány által ejtett sebeket is csak a tudomány gyógyíthatja meg. És az emberi szellem szabadságának emez egyik legszebbike is a Kossuth nevével van elváhatatlan összeforrv. Ó, kinek éltető világa a szabadság volt, szabadnak akarta tudni nemzete lelkét is.

Említsem e az 1848: 22. tveiket, mely a legmagasztosabb kötelességet, a legszentebb jogot: az imádot haza védelmét az egész nemzet osztályrészévé tette s ezzel mintegy betetőzte a jogegyenlőség nagy művét? A népképviseleti jogon alapuló parlamenti rendszer a jogokat, az általános honvédelmi kötelezettség a kötelességeket tette közzé.

Említsem-e azokat, melyek új biztosítékot képeznek Magyarország egyik leghűbb, legnemesebb osztálya, a polgári osztály részére? Említsem-e az 1848: 23. 25. 26. 27. tveikkeket.

Kell-e szólnom az 1848: 15-ik tveikről, mely a magyar magánjog fejlődésének az ősiség eltörlése által új irányt nyitott s hiteli életünk, közgazdasági haladásunk utjából a legfontosabb akadályt hárította el? Szabaddá tette a földet mint szabaddá tette az embert.

Nem sorolom föl mindezeket, pedig a magyar nemzet történetének legényesebb lapjára az örök dicsőség lángbetűivel jegyezte fel őket e nemzet géniusz.

De mint protestáns ember, mint egy 300 éven keresztül mondhatlan üldözéseket, szenvedéseket s megpróbáltatásokat átélt egyház tagja, itt, e protestáns főiskola ünnepén, Istennek s tudományának eme szentelt hajlokába hálátel szívvel borulok le a lelkiismereti szabadság, a vallási egyenlőség halhatatlan bajnoka, Kossuth Lajosnak szelleme előtt. Az egyik oldalon elvonulnak előttem a máglyák, a gályarabok s az eperjesi mézarszék martírjainak véres arnyai; látom a bezárt s elkobzott templomokat, az evangélium zsoldosokkal nyomorgatott kised

seregét; látom a sárospataki főiskola tanárait, növendékeit üldözött vadak gyanánt bolygóni útalan utakon . . . s aztán a másik oldalon fényben, napsugárban látom ragyogni az evangéliumot, alatta tündöklök az 1848. 20. t.-cikk: a lelkiismereti szabadság és vallási egyenlőség e talizmánja, melynél azóta sem alkottak hatalmasabbat, melynek teljes megvalósítása képezi még ma is vágyaink, édes ábrándjaink netovábbját.

Bizony, bizony mondom, nemcsak hazájának, nem csak az emberiségnek, hanem protestáns egyházunknak is nagy fia volt ő, igazi evangéliumi jellem; a haladás a szabadság, az egyenlőség és testvériség bajnoka, a ki épen azért, egyenlő szeretettel ölelt lelkére minden polgárt, minden embert s nem kérdezte, mint ma kérdezik, hogy Jeruzsálemben, vagy a Garizim hegyén imádják-e Istenét!

Ime, gyarló szavak dadogásában elmondva azok a nagy, századokra szóló alkotások, melyekkel Kossuth egy rövid országgyűlés meseszerű munkájában megteremtette a nemzeti, egységes, szabad és modern magyar állam alapjait.

És ne mondja senki, hogy ezt nem Kossuth tette. Igaz, majdnem egy félszázad óta hordták a követ nagy, nemes lelkek, sokszor nélkülözések s üldözések közt, néha a vérpádon végezve életüket, ama szent templomhoz, melyet Kossuth lángszavára a nemzet megépített; igaz, a nemzet élő gondviselése adott neki oly munkatársakat, hogy azok örök dicsőkedését képezik népünknek, s rajongó szeretetünk, hálánk, kegyeletünk tárgyai; igaz, hogy a magyar nép törvényhozása igtatta a jog és igazság könyvébe e nagy alkotásokat; de az a varázshatalmu vezér, kinek lángelke gyújtotta föl a sziveket, kinek szavára, mint egykor Mózes vesszője után ildító forrás fakadt a köziklából, föllekesült, áldozatokra, tettekre kész lett a legfelsőbb szív is: az Kossuth Lajos volt. Ha ő nincs, 1848 törvényei nincsenek, vagy még nincsenek.

Sokat mondhatnék még. Hiszen hogyan lehetne tűnő percek arasznyi határai között méltóképp szólni arról, ki az örökkévalóság számára épített!

Hiszen ő volt az, ki mint ez ország első független pénzügyminisztere, milliókat teremtett a semmiből, — nem jól mondtam, milliókká varázsolta a nemzet honszerelmének aranyát, hogy a szegény, orvul megáradott magyar hazát meg lehessen védelmezni; ő volt az, ki majnen halálos betegen vánszorgott föl az országgyűlésre, hogy oda dörögje nemzetének: „Uraim, a haza veszélyben van, — és az országgyűlést előntötte a honfui aggodalom s lelkesedés izzó lávája s 200 ezer honvédet ajánlott meg nemzeti létünk védelmére; ő volt az, a ki szavának csodás hatalmával, névtelen félistenek ezreit és százezreit, a dicső honvédsereget varázsolta elő néhány hét alatt; ő volt az, ki a magyar függetlenségi harc szellemi vezetője volt.

S aztán midőn elbuktunk s a megsemmisítés örök éjszakája látszott e nemzetre borulni, ő volt az, ki nem vesztette el reményességét s a bitófák és börtönök fölött látta kigyulni a nemzeti feltámadás hajnalcsillagát.

Nem volt Európának s Amerikának szabadságszerető népe, nem oly függetlenségi törekvés, melyely 1851-től, 1866-ig ne szövöttezett volna hazája elnyomója ellen s míg részese lett az olasz egység kivívásának, addig másrészt itt ben fenntartotta a nemzeti reménykedést, szervezte az ellenállást s már-már ott volt, hogy célját érje, mert a mit lángesze és szónoki hatalma, szabad népek rokonszenve s lelkesedése folytán nehéz munkával összerterett: azokat a százezreket hazája felszabadításának oltáran áldozta föl, valamint munkáját, élete minden peréit.

De ekkor a súlyos veszteségek által megrendített hatalom belátta, hogy a Kossuth s az emigráció által szervezett magyar nemzettel szemben el kellene buknia; a király békejobbót nyújtott a sokat szenvedett nemzetnek s a nemzet elfogadta azt; hűséges frigy, szent köttött létre közöttük, az 1848-iki alapokon új, nagy alkotások korszaka következett és a gondviselés ez időnek is, e munkának is megadta nagy férfiát; *Deák* Ferencet, kit vezéreül fogadott el a nemzet többsége s áldó tisztelettel emlit minden magyar.

De Kossuth, ki azt hitte, hogy egy újabb szabadságharc útján a magyar teljes függetlenségét, állami különválását vihhatja ki s egész élete önfeláldozó működését látta a 67-iki kiegyezéssel megsemmisülni: nem fogadta el Deák művét; megmaradt az 1849. április 14-iki trónvesztési nyilatkozat alapján s akkor tett esküjéhez hűnek s abban rejlik épen életének fenséges tragikuma, hogy ő, ki nemzetéért áldozta életét, egymaga e nemzet többségével került ellentétbe.

Ez volt életének végzetes tévedése, melyben nem követhetők s nem követjük. De ebben is nagy, fenséges volt, mint senki más. Ott maradt az idegenben, magánosan, mint egy égbenyuló gránitzikla, melyet meg nem ingat az élet semmiféle vihára.

De onnan is végtelen szeretettel szerette hazáját, nemzetét, melyek önként elválasztották tőle utjokat. Atyai gondnal örködött gyermekei fölött, velünk érzett, velünk dobogott szive akkor is, midőn hontalanná tettük őt, ki új hont adott nekünk.

Főlemelte intó, kéro és tiltó szavát minden fontosabb kérdésben s elszállt lelkének utolsó sohajtása; igazi végrendelete is az volt párttúsák, felekezeti izgalmak, a szabad eszmék és maradáság szelleme között hanykódó nemzetéhez, hogy maradjon hű 1848 géniuszához, maradjon hű a szabadság, jogegyenlőség, haladás nagy jel-szavaihoz.

Oh, hogy ne borulnánk a hála könyvei között sirjára annak, ki honáért élt, nemzetéért halt; hogy ne fogadnók meg szent fogadással, hogy méltók leszünk az ő mondhatatlan honszerelméhez! Hogy ne kérnök a magyarok hatalmas Istenét, hogy tegye oly nagygyá, oly boldoggá e hazát, a minőnek az ő nagy szive álmódá.

És ő, ki az engesztelhetlenség apostola volt e földi létben, bizonyára kiengesztelődve tekintve le ránk lelki szemével onnan a magasból, az örök szeretet Istenének honából és mily boldog leand az üdvözültek honában, találkozza Széchenyink s Deákunk szellemével, midőn majd látják, hogy virul, fejlődik, gyarapszik az új Magyarország, melyet ők hárman alkottak meg! Ugy legyen! Amen.

EGYHÁZI ÉLET.

Az érem másik oldala.

Ajánlva Dr. Masznyik Endre urnak.

(Vége.)

Az 18... év elején presbyterek és kurátorválasztás volt. Egy gonosz ember tisztségre vágyott, de nem kapott. Bolond fejében néhány nap múlva az a gondolat támadt, hogy annak a pap az oka. Oktalan dühében 3 nap alatt — a nélkül, hogy én a legkisebb neszt is észrevettem volna — úgy fellátta ellenem ezt az én lelkipásztori gonddal legeltetett nyájamat, hogy egy vasárnap reggelen azzal rohan be hozzám egy ember: „T. ur! nagyobb baj van, mint a rossz világban! Ugy állnak az emberek az utcán és lármáznak, hogy T. urat kihordják a faluból; most pedig, mikor felmegy a katedraba, csuffá teszik, ott hagyják!” Kérdem aztán, mivel érdemeltem meg a népek ezt a jó indulatát, s megtudám, hogy amaz ember azzal ámitotta el őket, hogy én ujságban szörnyen csuffá tettem, az egész világ előtt legyaláztam a falut. — Én pedig e váratlan támadásra, mely elismerés, köszönet és hála volt szeretetteljes gondjaimért, a lelkemet érzem ugyan kiszakadozni testemből, de meg nem ijedtem, hiszen láttam én már viharokat. Rendíthetetlen nyugalommal mentem Isten házába és szolgáltam Ő néki, megemlékezvén arról a szomorú napról, mikor egy másik, szintén félrevezetett népek prédikáltam ugyanazon vasárnapnak a délutánján, a melynek délelőttjén engemet a legnagyobb dühösködéssel elejtett a papválasztáson azon egyetlen egy okból, mert az esperes nem rendelte hozzájuk helyettes papnak azt az embert, a kit ők kívántak, hanem engemet; és a mikor magok is azt mondták: „Mégis nagy lelke van!” A templomi tüntetés elmaradt; a vezér el se jött, csak néhány hét múlva tette meg 2-od magával, hogy kijött egy vasárnapon a templomból, mikor én a katedraba indultam. Mély érzésű lélekbe a méltatlan bantalom eltörülhetlenül bevéssék. A nép e cselekedetét nem tudom elfelejteni soha. De a fájdalom, mit az ember érez, nem fog meglátszani s nem is látszott meg soha a lelkipásztor beszédeiben, tetteiben.

Ezentul is épen úgy szívem teljességéből szóltam és fogom szólani hozzájuk az ígét — és pedig mivel láttam, hogy a hitben még gyermekek, a kemény beszédek el nem hordozhatják, azóta teinek italával táplálom őket, s lám nekik az én prédikálásom még sem teszlik, mert-ugymond valamikor egy közülük — nagyon komolyak, nagyon bibliásak; a többi papok nem ilyeneket mondtak; elég volt nekik az iskolában a biblia, a templomban már a nagyok egyebet szeretnének hallgatni; ez a nép — ugymond — *mulatni* megy a templomba. Ez elvetemült beszédre néma maradtam, de e kívánságom már elegend tenni nem fogok, nem is tudnék soha.

Ha hű ember volnék s csak a magam és nem az Isten dicsőségét keresném, megelégedném különben azokkal a nyilatkozatokkal, melyekkel a templomba járók jó idő óta igen sok prédikálásomért, áldva magasztalnak, a mint az itteni szokás szerint vasárnaponként templomból kijövet megállnak egy-egy szóra papjokkal. Ugy elmondják: „De soha sem hallottunk mi ilyen igaz beszédeket; T. ur csak néhány év óta van itt, de az látszik prédikációból, hogy jobban ismeri életünket, szükségünket, mint a ki 40 évig paposkodott közöttünk. Bár fogna rajtunk sok szép beszéde!” — De nem fog; ezt én is mondom, ezért nincs vizsgálatom. — Hányszor van, különösen egy egy kiemelkedő jelentőségű alkalomnál, a milyen a Nagypéntek ünnepe, vagy egy egy konfirmáció, hogy úgy megrázom őket, hogy hajlonganak, földre gőnyedeznek, mint vihártól tépet erdő koronája — bus könnyeket sírván: de azért marad minden a régi. — Megpróbáltam segítő társakat venni magam mellé a népies vallás iratokban. Talán az egész faluban 2 ember van, a kiről reméltem, hogy reá tudom venni az olvasásra. 3 esztendője, mióta ostromlom őket — nem szóval, hanem azzal, hogy oda adom nekik olvasni hol a Téli Ujságot, hol a Kis Tükört, hol a Mi Otthonunkat: de még egyiket sem tudtam megnyerni az olvasásnak. Természetes, hogy a többi még kevésbé tudom. Ezeket is puhitgatnám pedig gyermekeik által. A gyermekeknek hordom fel ugyanis azokat a lapokat, felolvasva előtök egy-egy részt és a képeket meg mutogatva, megmagyarázva, biztatom őket, hogy kérjék apjukat, anyjukat, hozassanak olyan ujságot, vallásos iratokat osztok ki közöttük az egyháznak erre rendelt pénzéből, de soha még egyet sem tudtam oda vinni, hogy a maga pénzéből is vegyen. Csak emészttem magam a kínos tépelődéssel, különösen mikor olvasom a népies lapokból, hogy azokat másféle mily sokan olvassák, a mikor olvasom azoknak „jajt” kiáltó szavatait a magyar társadalomhoz; emészttem magamat, hát én mit tudnék már tenni csak arra, hogy elmerül, elsüllyedt állapotok tudatára ébresszem őket; a helyes ösztön mindannyiszor éles nyílalással út szivembe, vérem szökik fejembe, arcomba a kétségbejítő tudatra, hogy az én munkálkodásomnak semmi eredménye nem jelentkezik. Több hatása van a népre egyetlen szájjas ember korcsmai lármájának a rossz utra terelésben, mint az én esztendőnkön át tartó ev. munkámnak a helyes utra vezetésben. Tehetetlenül kell nézmem, hogy hova tovább olyan emberekből fog állani a presbitérium, a kik az egyháznak és minden jónak megrontói.

Jót tenni sem szüntem meg. Betegeiket látogatom, vigasztalom, feleségem betegnek való ételeket küldözget, az anyákat kis gyermekeik gondozására tanítja — a miért ismét sok kinevet, — a hol veszélyt lát, az anyákat ajándék ígéréstével és adásával biztatja a kised orvosoltatására, az általa ajánlott gyógykezelés végrehajtására. Mindebből mindeideig az Isten országa, a nép boldogsága semmi hasznót nem látott, egy hajszállal e népet a Pál-féle célhoz még közelebb nem vittem, sőt ellenkezőleg van féltüvel, elbizakodott gazdag család, a mely templomtól s tőlem egészen elidegenedett bibliás beszédeim miatt. A magam személyére nézve pedig jól látom, hogy minden prédikálásnál, cselekedeteknél a népszerűsítésben többet érne, ha engednék egyenesen kifejezett kívánságuknak, hogy a pap őket az utcán messziről levett kalappal köszöntse, mert hát *ő utádnok él*, ha engedném,

hogy velem is, mint többi hivatalnokaimkal per „maga” komázának, mert sehogyse értik, miért kell nekik előttem olyan tisztelettel állni és velem beszélni.

Ha azok után is, a miket látok, volnék elég balgag-tag várni valami jót: teljesen kijózanított volna egy tudakos vén presbiternek B. D.-nek egy alkalommal tett ezen nyilatkozata, „T. ur! Hagyjon minket a magunk utján járni! Prédikáljon! Így tettek a többi papok is s egyébbel nem törődtek, ebben születünk, ebben halunk meg; rajtunk nem változtat a T. ur, akármit csinál. Azt is mondom, ne álljon elébe a hógörgetegnek — (ez célzás volt némely érlelyes fellépésemre) mert elsepri!” Hát én atyámfiai, hagylak is benneteket magatokra; leeresztett kezekkel szomorúan csak nézem, hogy rohantok vesztetekbe.

De az ur házához való szerelem emészt engemet. Elsvradnék az emésztő tüztől, ha megszünném munkálni az ő anyaszentegyházát még ezek után is. — Nem tudok hatni a felnőttekre; fordulok teljes erőmmel a gyermekekhez. Ha elődeim hagytak nekem egy ilyen romlásnak indult népet: hátha én tudnék nevelni a gyermekekből utódaim számára egy jobbat. Magam nem látom, nem szedem munkám gyümölcsét, dolgozom a későbbi kor javára és Isten országáért.

De átok ül e községben, hogy ebben minden nemes munka lehetlenné van téve. Iskolája államtól segélyezett községi, mégis oly nyomorban, milyet felekezeti iskolánál soha nem láttam. Évről évre április hónapnál előbb soha nem jön le a segély: a tanítók fizetését hónapokig sokszor félesztendeig nem kapnak, nagyon természetesen kedvetlenek; az iskolázás tart nov. elejétől márc. közepéig. — Most mit tehetek én ennyi idő alatt hetenkint 2—2 órán 4—6 osztálylyal fiuknál, leányoknál külön?!

Minden tavasszal rimánkodva kérem a templomból a szülőket, küldjék gyermekeiket vasárnapi tanításra a templomba, hol én fogom őket tanítani. Eljár aztán rendszeresen 10—15 leány, néha 25—30, de ezek is csak eleinte s aztán elmaradnak; fiu pedig 3, 4 jön; a többi marhat őriz. — Csak Isten véghetetlen kegyelme és csudálatos ereje segíthet itt, ember mást nem tehet, mint ha csüggedten is, dolgozik, de várni nem vár semmit. — Vagy biztatásnak vehetném azt a kis eredményt a jövőre, melylyel némelyek vizsgálnak, hogy meglehetek elégedve, mert ennyi idő alatt már tudok valamit felmutatni: azt, hogy a gyermekek szépen énekelnek s utcán köszönnék; ilyet eddig még nem láttak itt!

Eddig a „Lelekpásztori napló,” mely, hogy meg van eredetben egy lelkipásztor asztal-fiókjában, tehát nem gondoltam ki, hogy vele üres mentegetőzést próbáljak, — a felől azon ajánlatommal nyujtok biztositást Dr. Masznyik tanár urnak, hogy ha kedve talána jönni, szívesen elvezetem irójához. Addig pedig kérdem fentartja még az igazi lelkipásztor ismertető jeleről alkotott ítéletét? Nem tartaná véteknak azzal az ítélettel sujtani egy ifju lelkipásztort, a ki maga siratja legjobban az előzők mulasztását, de meggátolni az egyháza elhagyását nem bírná?!

Bizony Nt. uram azt az elméletet eddig is úgy szegyenitette meg s ezután is megfogja szegyeníteni nagyon sokszor a gyakorlati élet, hogy a legbuzgóbb, legigazibb lelkipásztor nyájában is mutatni fog egyházhöz hűteleneket és a legméltatlanabb pásztor alatt is híveket. (Szándékosan, öntudatosan mondom „*egyházhöz hűtelent*” stb. mert mi magyarok most még, a mennyiben vagyunk, is csak egyháziassak vagyunk de nem egyszerűen vallásosok.) Sőt mondom azt is és pedig tapasztalat alapján mondom, hogy a kik az új korszak eljötté után is benmaradnak egyházunkban — én is megvagyok győződve pedig, hogy nem sok fog elveszni a nyájból — azokat sem az igazi lelkipásztor tartja meg, mint nem a rossz úzi el az eltávozókat, hűtelenekeket, hanem tartja, vagy úzi a *konzervatívizmus* és *egyházára büszkeség* élénkebb, vagy lanyhább volta. Konzervatív a magyar ember a vallás, helyesebben az egyházhöz ragaszkodásban is természeténél fogva, ez tehát mindenfelé nevezetes tényező marad a statusquo fentartásában; az egyházára büszkeség pedig a számbeli erő után határozódik a köznépnél; tehát a hol a protestánsok vannak tulsulyban, ott szegyenelne a szegényeb-kekhez menni, s így nincs veszély; a hol kevesebben vannak, nyomorral küzködnek, ott inkább fenyegetve vagyunk.

Egy pap.

Az ungi ev. ref. egyházmegye 5—6 án Nagy-Geóeben tartá meg tavaszi közgyűlését. A tekintélyes számú gyűlés — istenitisztelet után — az iskolahelyiségben, az esperes ur imája s főgondnok ur beszéde után nyitott meg.

A főgondnok ur, mint mindig, úgy a jelenben is hosszabb, tanulságos megnyitóját olvasva, örömmel győződött meg az aggkor nehézségeit leküzdő nemes lelkesültségéről. A megnyitó lényegét következőkben adhatom:

A vallás fogalma, kifejlődése a pogányoknál; a keresztényen vallás, nemzetiségek, pápai uralom s jövedelem keletkezése; vallás megújítás, pápai önkény, vallásábruk, bécsi stb. békekötések, protestánsok üldözése, türelmi parancs; francia forradalom, nemzeti öntudatra ébredés, jogegyenlőség, szabadság, szabad sajtó, nemzeti gyász; gyermekek vallását rendező régieb s újabb törvények, legközelebbi rendetek, elkeresztelés, bírságok, a protestánsok elleni konferenciák; kath. autonomia, kongrua, polgári házasság, anyakönyvvezetés; a papi javadalmak s az 1848. 20. t.-c., a protestánsok 150 frtos segélyezése stb. mind, mint egymással összekötöttségben levő láncszemek egy teljes egészet adva dióhéjban, tárja elénk a jelen kifejlődését.

E beszéd után következett az esperes ur szokásos évi jelentése s más betérjlesztett ügyek.

Lényegesebb tárgyak voltak: a nagy Hazafi halálának jegyzőkönyvi megőrkítése s részvényilatkozat megküldése; a tanítói fizetéseknek 300, illetve 400 forintra kiegészítése s ötödéves korpótlék ügyében intézkedés, valamint egy régebben vajudó — egyházmegyéről egyházközi letre s ismét egyházmegyére utasított — hagyaték ügy, mely a jelenben vajha befejezést nyerne! Ezt kíváná a jog, a hagyományozó iránti kegyelet s az

örökösök közti jó békesség, mely kívánatosabb a romlandó kincsénél.

A zöld asztalnál együtt működtek a fehér asztalnál különváltak; a vezérek, két tanácsbíró kivételével egy uri ház vendégei voltak, a törzs és tagok az egyházi. S ez a kettéválás egy ügy munkásai között némi visszahatást szült.

Az abauji ref. egyházmegye gyűléséről folytatolag megemlítjük — mult számunkra kissé későn érkezett a tudósítás, hogy világi jegyzővé Dobozy István szolgabíró lett; egyházközi képviselők lettek: Idrányi Ferenc, Füzly János, Oláh Péter mint rendes, Kovács Béla, Révész Kálmán, mint póttagok az egyházi, — Bárczay Ödön, Szentimrey Gyula, Csoma István, rendes, Csoma József, Dobozy Pál póttagok világi részről.

A „Hajnal” belmissziói folyóirat 3. száma két iven, következő értékes, érdekes és a mi fő, *igazán missziói*, építő tartalommal jelent meg; Segítsünk. Szabó A. szerkesztőtől. A budapesti reformátusok közművelődési egyesülete. Petri Elektől. A szerzet munkája az angol társadalomban. Hamar Istvántól. Egy kis beszámoló vallásos felolvasásainkról. Buzás Lajos. Predikáció-vázlatok I. Kossuth Lajos halálára. Sz. A. II. A tékozó fiu gyűrűje. Taimage. Tárcá. I. A Miatyánk képpen. Hegedűs István szép költeménye. II. Halálból az életre. Gergely Antaltól. Missziói mozgalmak. Irodalom. A havonként egyszer, 2 iven megjelenő folyóirat előfizetési ára 1 frt, mely a „Hajnal” c. belmissziói alapra fordítatik. Eddig 222 frt gyűlt össze. Kiadó Hornyánszky Viktor Budapesten.

A Vallás és Egyház. Zoványi Jenő havi folyóirata is derekasan forgolódik. Kiss Ferenc a keresztényen szeretetről ír, Sántha Károly „Nem hagy el az Isten” c. költeményben ad kifejezést vallásos lelke hitének, bizalmának, S. Szabó József „Isten a kezdet és végezet” c. cikket ad, aztán mutatvány következnek Dicsőfi József debreceni lelkész „Evangéliumi elmélkedések” c. művéből, gazdag és ügyes szemléje a magyarországi egyházi lapok és folyóiratoknak, az újonnan megjelent vallásos és egyházi irányu könyvek rövid bírálati megjegyzésekkel, az egyházi élet nevezetesebb eseményei. Szerkesztői üzenetek. A folyóirat előfizetési ára egész évre 2, félre 1 korona, mely a szerkesztőnek küldendő Kolozsvárra, külső-magyar-utca 16. szám.

Választás. Szatmári tudósítónk még vasárnap este érkezett távirati értesítése szerint a szatmári ev. ref. egyház egyik lelkészévé 428 szóval 129 ellenében Rácz István kisvárdai lelkész választották meg, a sárospataki főiskola egykori derék növendékét. Oly helyre szolitotta el a Gondviselés és a hívek impozáns bizalma, hol nagy érdemi munkatársakkal nagy feladatok betöltésére, a belső építés művében való buzgó részvételre, a természet ultramontánizmus elleni nehéz küzdelemre van hivatva. Legyen áldás rajta és munkáján.

A nagy gyülekezetek több szavazata, melyet az új egyházi törvény (27. § 11.) rendszeresít, a dunamelléki egyházközi területen következőleg módosítja a szavazatok eddigi számát. Két-két lelkész után Budapest és Nagy-Körös nyerne 1—1 új szavazatot; középiskola fentartása jogán Budapest, Halas, Kecskemét és Nagy-Körös 2—2, Kunszentmiklós 1 új szavazatot; népesség jogán pedig az említettek kivül még több gyülekezet, melyeket következőleg állítottunk össze: 8—8 szavazatu gyülekezet lesznek: *Budapest* (35 ezer lélek, két lelkész, főgimnázium jogán), *Nagy-Körös* (két lelkész, 17 ezer lélek és főgimnázium), *Kecskemét* (13 ezer lélek és főgimnázium); 8 szavazatja lesz *Halasnak* is 9 ezer lélek és főgimnázium révén; *Czegled* 14 ezer lélek után 6 szavazattal fog birni; 3—3 szavazatot kapnak *Kunszentmiklós* 4 ezer lélek és kis gimnázium révén, *Szabadszállás* 5 ezer lélek, *Solt* 5 ezer lélek és *Omoraviceza* közel 5 ezer lélek után; 2—2 szavazat illeti meg mint 3 ezer léleknél népesebb gyülekezeteket *Dunapataj*, *Monor*, *Jászkesér*, *Dunavecse*, *Lacháza*, *Dömsöd*, *Fülöpszállás*, valamint *Feketehegy* eklézsiáit. Az itt felsorolt 17 gyülekezetben a szavazatok száma összesen 49-cel szaporodik, a mi az egyházközi terület 258 anya egyháznak ugyanannyi szavazattal 40-cel emeli. Legnagyobb a szavazat-szaporodás a kecskeméti egyház-megyében, a hol 26 új szavazat keletkezik, azután a solti egyházmegyében, hol 11, azután a pestiben, hol 8 új szavazat lesz; Alsóbaranya-bács 3 új szavazatot nyer. Felső-Baranya, Külső-Somogy, Tolna és Vértesszajka egyetlen egy új szavazatot se kapnak. („Pr. E. J. L.”)

A Nagyváradon állítandó felsőbb leányiskola ügyében a bihari, érmelléki és nagyszalontai egyházmegyék megbízott képviselői március 20-án értekezletet tartottak. Szabó Károly bihari esperes a gyűjtés eddigi eredményéről azt jelentette, hogy eddig mintegy 10 ezer frt folyt be és 355 frt évi járadékot ajánlottak meg. A gyűjtést folytatják.

Egyházközi gyűlések Az erdélyi egyházközi terület március 29—31. napjain Kolozsvárt tartotta meg rendes közgyűlését. Április 1-én papszentelés volt, melyen 25 új lelkész avattak fel. — A *dunamelléki egyházközi terület* április 3-án kezdte meg rendkívüli közgyűlését, melynek főtárgyát az Egyházi Törvények életbeléptetése képezte. Napirend előtt *Szász Károly* püspök meleg hangu szavakban emlékezett mag Kossuth haláláról s indítványára az egyházközi terület jegyzőkönyvileg adott kifejezést a nagy halott iránt érzett kegyeletének. A közgyűlés a püspök megemlékezését álva hallgatta meg. Az első napi ülésen délelőtt és délután a „Kilences bizottság” javaslatát tárgyalta le a közgyűlés. — A *dunántúli egyházközi terület* közgyűlése április 4-én kezdődött.

UJDONSÁGOK.

KOSSUTH GYÁSZ.

A sárospataki főiskola vasárnap, f. hó 8-án d. u. 3 órakor tartotta meg az iskola templomában gyászünnepeket *Kossuth* Lajos elhunytja miatt. A nagy termet s karzatait zsufolóság megtöltötte a közönség. Ott volt természetileg a főiskola tanári kara alig 1—2 tag kivételével, a városi előjáróság, a reformált egyház presbiteriuma

Bálint Dezső lelkészszel és Szakácsi János gondnokkal élén. Aztán a főiskola tanuló ifjúsága, a városi közönség, különösen hölgyek nagy számmal. Felekezeti és pártkülönbség csakugyan elenyészett a kegyelet emez ünnepe. Jól esett ott látnunk számos katolikus és izraelita polgártársunkat s a katolikus egyház lelkesi karából is egyeseket.

Elsősorban a főiskolai énekkar adta elő *Pásztor Sámuel* ének- és zenetanár vezetésével a *Széchenyi* himnuszot alkalmi szöveggel s a szép ének szíveig hatott; majd *Mitrovics Gyula* közigazgató, mint az iskola papja lépett a szószékre s az ő megszokott ékesszólásával, mely ihlettségével egy gyönyörű gyászimát mondott, a vallásos buzgóság s a nagy, tartalmas, mélyen járó gondolatok valóságos tárházát. Utánna a főiskolai énekkar énekelt „Gyászimát” igazán gyönyörűen, majd *Bartha Béla* dr. jogtanár, e lapok szerkesztője tartott emlékbeszédet: *Wimis* Viktor hittanhallgató az alkalom megindító voltához és a költemény szépségeihez méltón szavalt *Fejes István* Kossuth halálára írt versét s végül a főiskolai énekkar „Kölcsey himnusza” következett oly művészi, szabatos előadásban, hogy a rég ismert dal új szépségekkel hatott reánk.

A nagy közönség néma esendben, igazán megindulva oszlott szét a honfiai kegyelet oltáráról.

X. X.

A Kossuth gyásznap egyházközségünkben, Perbetén is, e hó 1-én megtartották. A gyászír vétele után a gyászlobogó egyházközség templomára kitűztetett, s egy egyszerű felhívás elég volt arra, hogy a falu református lakói felleobogózzák hazáikat s alig volt reformált ház, a melyről gyászlobogó ne lengett volna. A temetés napjain minden nap 2-szer meghúzták a harangok, a temetés napján pedig minden órában. Ezzel ellentétben katolikus atyámfiai, — a kik a falu $\frac{2}{3}$ -át teszik, — a gyásznap semmi jelet nem mutattak, egyetlen gyászlobogó, semmi külső s belső jel nem mutatta náluk, hogy a hazának nagy halottja van; az ultramontanizmus bizony hozzánk is elvetette árnyékát! A temetés napján és órájában gyásznap volt: a templom belseje gyászszövetek és kendőkkel volt bevonva, a katedrálán Kossuth gyászfátyolok árnyéka: 7—800 lélek volt jelen a gyásznapon, közöttük egy-két katolikus és zsidó is. Ez alkalomra készült gyászimák és „Te benned bízunk” bús melódiája után lépett a szószékbe Vályi Lajos komáromi esperes és egyházközségi főjegyző úr, megható előlma után megrázkóztatta Kossuth életét, küzdelmeit, szenvedéseit és nagy vívmányait: előadta kit vesztett Kossuthban kivált a nép s mit köszönhet neki kiválóan a jobbajóság. (Alkalomszerű volt e fejtegetés, mert falunk jobbajóság volt) Végül a műveltek megbecsülésére s a szerzett jogok nem tulvitt, hanem okos használatára s haszaszeretetre buzdította a híveket beszédét szónok. S három alkalmi szép énekvers eléneklése után az ünnepély véget ért. A beszéd és ima alatt szív nem maradt megindulás, sem pedig szem könnyezés nélkül! Ime a mi gyásznapunk rövid leírása.

— Gyászszertartás Kossuthért. A kassai ev. templomban f. hó 3-án tartották meg az ünnepélyes gyászistenisztelet Kossuth Lajosért. Nagyszámú gyászoló közönség jelent meg a Kossuth Lajos-utca templomban, melynek kapuja, valamint belseje fekete posztóval volt díszítve. Jelen voltak e gyászisteniszteleten a város, vármegye törvényhatóságainak tisztviselői Münster Tivadar polgármesterrel és Fábian János alispánnal az élükön. A 48-as honvédek Comáromy Lászlóval jelentek meg; azonkívül képviselve voltak a helybeli nő-egyesületek, a jogász-ifjúság és más társulatok. A bekezdő ének után Draskóczy Lajos segédlelkész mondott el megható imát. Ezután pedig Csicskó János lelkész egy minden tekintetben kitünő emlékbeszédet, mely mély hatást gyakorolt a hallgatókra. Végül Homola István h. lelkész bucsuzott el rövid beszédében a nagy halottól.

— A garam-lőki ev. ref. egyh. község Kossuth Lajos nagy hazánkfianak temetése napján, igazán megható gyásznapot rendezett, 10 órakor a ref. templomban, mely ez alkalommal belülről teljesen fekete szövetekkel volt bevonva, gyászbeszédet tartott Patay Gyula ref. s. lelkész és Végh István. A talpig gyászba öltözött hívek a Hymnus és Szózatot fellálla énekeltek. Délután a község közepén gyászlobogó alatt záródott az egész község intelligenciájának s a népek részvétele mellett a gyásznap, a mikor Juhász Miklós községi képviselő s közgyám Kossuth Lajos életrajzát olvasta fel lendületes beszéddel, utána Patay Gy. szavalt Pósa „Kossuth diadalutja” című költeményét, végül Végh István ref. tanító gyászbeszéde zárta be az ünnepélyt, mely után a közönség a Kossuth-nóta akkordjai között oszlott el. Részt vettek az ünnepélyen a tüzoltók is testületileg. Csak néhány kath. tüntetett a részvételtségével.

— Az eperjesi ág. hitv. ev. egyház és az eperjesi ev. ker. Collegium közösen gyásznapot rendezett hazánk megdicsőült nagy fia Kossuth Lajos emlékezetére f. é. ápril 8-án d. e. 10 órakor az ev. templomban és folyta. tólag a collegiumi diszteremben. I. Az egyházi gyásznap sorrendje a következő volt: 1. Karének. Éneklés az eperjesi dalárda. 2. Ima. Mondja dr. Szilávi Mátyás. 3. Karének. Éneklés az eperjesi dalárda. II. A collegiumi gyásznap sorrendje pedig ez: 1. Ének. „Mért oly boros, oly gyászos e sereg? ...” Egressy B. től. Éneklés a tanítóképző intézeti ifjúság. Simko Endre tanár vezetésével. 2. Szózat. „Kossuth emléke”, írta Csengey Gusztáv. Előadja Bielek István joghallgató. A szép költeményt jövő számunkban közöljük. 3. Beszéd. Előadja Hörk József coll. igazgató. 4. Szózat. „Kossuth Lajos halálára”, írta Imrei János. Előadja Krmann Lajos hittanhallgató. 5. Ének. „Tavas elmúlt ...” (Kossuth-nóta) Lányi E. től. Éneklés a főgymnasiun dalkar. Simko Endre tanár vezetésével. A gyásznap minden tekintetben fényesen sikerült! Az óriási előkelő közönség be sem fért a collegiumi nagy terembe! Minden szemben köny ragyogott; ... a nagy Kossuthért hullottak — a könyek!

— Az eperjesi izr. kitékéség is elhunyt hazánkfia Kossuth Lajos emlékére f. hó 5-én gyászisteniszteletet rendezett, mely alkalommal az imaházat feketével bevonták. A tágas templom szűknek bizonyult a nagyszámú jelen voltak befogadására, miután a hitsorsokon kívül megjelent a megyei tisztikar, a köztisztviselők álló színeit Merse István alispán vezetésével, a városi hatóság

Fuhrmann Andor polgármesterrel, a kollégiumi tanári kar, a jogász ifjúság a 48-as zászló alatt s városunk előkelősége. A gyásznapot fénypontját dr. Auszterlitz Mayer rabbi remek szónoklata képezte, mely a hallgatókat mélyen megrázkóztatta.

— Ev. papválasztás Bécsben. A nemrég elhunyt magyar születésű bécsi ev. lelkész *Kanka* helyére a március 4. 5. 6. napján megtartott lelkészválasztás alkalmával ismét magyarországi emberre, *Antonius*, erdélyi származásúra esett a bécsi evangélikusok bízalma, ki 1905 beadott szavazatból 1376-t kapott. A megválasztott eddig a bécsi ev. iskola tanítója volt.

— Helyreigazítás. Tekintetes szerkesztő ur! Becses lapja 28. számában egy szákszavú közlemény jelent meg, a Göncön lefolyt Kossuth temetésnek csonkán adott programjával! Nehogy az „Öráló” tisztelt olvasói azon hitben legyenek, hogy Gönc város polgársága csak ily fősvényen róttá le a legnagyobb magyar iránt a hála és kegyelet adóját — a mint annak az állítólagos programnak — összesen háromra szabott mozzanata megengedte: de nehogy még mást — olyat is gondoljanak, hogy a gönci ev. ref. nagygyülekezet lelkésze, talán a római magyarokkal tart: a t. szerkesztőség becses engedelmével — nagyon röviden előadom: hogyan is sirta hát el Gönc polgársága honfiai fájdalmának könnyeit, a magyar szabadság legnagyobb apostolának temetése napján! Azt nem említem, hogy a városházán, a polgári társaság helyiségén, mindjárt március 21-én kitűzték a gyászlobogót, mit később a ref. templom tornyának s egyes polgárok és iparostestületek gyászlobogója követett, valamint, hogy a reformátusok harangjai márc. 22. és 23-án naponként háromszor, majd a temetést megelőzőleg 3 napon át szóltak: csakmagára, a gyászisteniszteletre való készülésre s annak lefolyására szoritkozom — nagyon, de nagyon röviden. Alólított már március 26-án kihirdetése a templomban, hogy a Kossuth Lajos temetése napján: ápril 1-én, a legnagyobb magyar felett emlékbeszédet fog tartani: majd a polgári társaság a dr. Szánthó Bertalan indítványára — a városi képviselőtestülettel lépett érintkezésbe a gyásznapnapelynek oly arányu kifejtésére véget, minőt csak kifejtethünk. Ápril 1-én, d. e. $\frac{1}{2}$ 10 órakor kondult meg a ref. torony harangja!

A polgári társaság tagjai saját helyiségükbe, a városi képviselőtestület tagjai pedig a városházához siettek, hogy saját gyászlobogóik alatt — testületileg jelenjenek meg a gyászisteniszteleten. E két testület — felekezeti különbség nélkül — egyesülve vonult a templomba, hol nemcsak a szószék és urasztala, de a két nagy „kar”, a 4 sor ülőpad első székei is fekete posztóval voltak behuzva. Valami könyfacsaró hatást tett a belépőre az a sok gyászjelvény, a templom közepén álló 2 gyászlobogóval. A templom zsufoltság megett gyászoló közönséggel. Voltak vidékiek is. A nők feketebe öltözve, a férfiak nagy része karján viselte a gyászjelvényt! A gyülekezet a XC. zsoltárt éneklé, mit az énekharang szavalt váltott fel. — Az emlékbeszéd alapigéje ez volt: „Az igaznak emlékbeszéde áldott”. (Péld. 10. 7.) — Nem rám tartozik annak megítélése, hogy e beszéd minő hatást gyakorolt: csak annyit említek meg — a szerénység teljes kizárásával, hogy az istenisztelet után tartott preszbiteri gyűlésben: agg hallgatón — könnyezve köszöntek meg, hogy megismerttem velük a Kossuth Lajos működését, bujdosásának viszontagságait s a haza felszabadítása érdekében ott is elkövetett fáradozásait! ... A helybeli „Kossuth-alap” javára kitett perzselő 8 frot jövedelmezett. Ezzel a gyásznapnapely délelőtti része véget ért! — A délutáni istenisztelet végeztével — a városház előtti téren már előbb elkészített emelvény körül csoportosult a város apraja-nagyja; mert tudta, hogy a gyásznapnapelynek még folytatása is lesz! Itt egy, jó hangú polárókból és a ref. énekharang tagjaiból e célra alakult dalárda a „Hymnuszt” adta elő! mire Kovács Andor hernád-vecsei ág. hitv. lelkész, kinek Göncön néhány tekintélyes híve is van: rövid, de igen szép beszéde és imája következett. Ő utána dr. Szánthó Bertalan körörvost méltatta Kossuth Lajos politikai működését észült figyelemmel kísérve! Töle ismét a dalárda vette át a szót — szépen énekelvén a „Szózat”-ot. Majd Erdős Gyula ev. ref. kántor-tanító szavalt a Bartók Lajos azon ódját, melyet ő Turinban szavalt el. Az előadók sorát Papp Ferenc, a sárospataki főiskola VIII. gimn. osztályának jó szavaló növendéke zárta be, Szuhay Benedeknek „Kossuth Lajos” című költeményével, mivel a legnagyobb hatást idézte elő. Végre a dalárda sziveket indító, könnyfacsaró hatással adta elő a: „Tavas elmúlt, a rózsának lehullott a szép virága” kezdetű dalt alkalmivá átalakított szöveggel. Szem nem maradt szárazon, midőn a dal eme két sora hangzott: „De istenünk segitni fog, nyugodj békén Kossuth Lajos”. Itt már könnyezett az ég is „fellepszemeiből” a könnyező emberekkel. Így ünnepelt Gönc ápril 1-én, a Kossuth Lajos temetése napján. *Füzy János*, ev. ref. lelkész.

— A nagyikindai református egyház, mint az Urnak kicsiny, de nagy és fontos misszióhivatás betöltésére kiküldött serege, csendes, zajtalanul munkálva terjeszti a szószékéről és iskolájában a krisztusi szeretet, béke és testvéries egyetértés áldott szellemét a sok nyelvű és vallású lakosság körében. Rövid fennállása óta kivívta magának a többi hitfelekezetek s nemzetiségek, sőt még a szerbek tiszteletét, bizalmát s szeretetét is. Innen van, hogy az egyház által rendezett hazafias ünnepélyeken a város lakossága vallásbeli különbség nélkül tömegesen szokott megjelenni s nem egyszer kicsinynek bizonyult ilyen alkalommal a három év előtt felszentelt díszes imaház. A még csak rövid idő óta fennálló s áldásos eredményel működő kicsiny, de lelkes sereg, hogy s mikép forgolódott eddig az Ur szőlőjében? ennek felsorolását most mellőzve, röviden elmondjuk a Kossuth emlékére tartott gyászistenisztelet lefolyását. A szomorú alkalomból, a temetés napján az ottani gimnázium gyásznapot, az izraelita és ág. evangélikus egyházak isteniszteletet tartottak. Az ev. ref. egyház által kitűzött gyászszertartás a temetés napjáról, közbejött egy más szomorú alkalom miatt, elhalasztottát s csak f. hó 7-én, szombatn este 6 órakor tartották meg. A város minden rendű lakossága képviselve volt az isteniszteleten; különösen az intelligencia jelent meg imponzáns számban, hogy a gyászba öltözött hazafias nőkkel egyetemben zsufoltság megtöltse a fekete drafériakkal bevont díszes kis tem-

plomot. „Te benned bízunk eleitől fogva” kezdetű zsoltár 1—2. versének eléneklése után, Fekete Gyula ref. lelkész meghölgült nagy hazánkfia, Kossuth Lajos emlékére gyönyörű alkalmi imát és gyászbeszédet mondott. „Fénylik a sötétségben is az igazak világossága a kegyelmes, irgalmas és igaz Isten által; annak okaért soha meg nem indul, örök emlékezetben létszen az igaz”. (Zsolt. 112. 4. 6.) Ezen textusból kiindulva mondott az egyház lelkésze olyan fennkölt szellemű, magasztos, költői származású hazafias beszédet — minden politikai vonatkozás nélkül — melylyel a jelenlévő hallgatóság figyelmét mindvégig lebilincselve, egészen magával ragadta. A beszéd befejezése után a gyászoló közönség nagy megrázkóttal állva énekelte a „Szózat”-ot s a felnőttek — férfiak és nők — énekelve belevagyultak, a templomi harmónimu körül állott háromféle anyanyelvű s ugyanannyi vallású ref. iskolás növendékek hangjai, kik ily sokféleségű dacára már zsenge gyermekkorban megtanultak egymás irányában testvéries szeretettel lenni, hogy egykoron, ha többel nem is, de legalább egy homokszemnyi részecskével hozzájáruljanak amaz élő Kossuth-szobor felépítéséhez. Ezzel a megható gyásznapnapelyt véget ért.

— Gyászrovat. Meghaltak: *Molitorisz* Jánosné, szül. felső kubini és deményfalvi *Kubinyi* Erzsébet, egy széles kiterjedt család női éretyekben gazdag matronája 58 éves korában Nagy-Röczen, e hó 2-ikán. — *Steinfeld* Béla, a sárospataki főiskola könyvnyomdása, hosszu és kinos szenvedés után, életének 58-ik évében, e hó 7-én Takta-Szadán. Az elhunyt mintaképe volt a derék, művelt, a korral lépést tartó iparosnak, a főiskolai könyvnyomdat szakértelme előkelő színvonalra emelte, mint ember, pedig csak tiszteletet s rokonszenvet ébresztett maga iránt. A főiskolai tanári karból számosan vettek részt temetésén. A család által kiadott gyászjelentés így hangzik: Alulírottak úgy a magok, valamint a nagyszámú rokonság nevében fájdalomtól megtört szívvel jelentik a felejtetlen férjnek, atyának, nagyatyának, rokonnak *Steinfeld* Béla, sárospataki ev. ref. főiskolai nyomdásnak folyó évi ápril hó 7-én d. u. $\frac{1}{2}$ 5 órakor, hosszas szenvedés után, életének 58-ik, boldog házasságának 34-ik, nyomdásnak 46-ik évében, a halotti szentések ájtatos felvétele után történt gyászos elhunytát. A boldogultnak hült tetemei folyó hó 9-én d. u. 4 órakor fogtak Takta-Szadán a róm. kath. sírkertbe az örök nyenyetnek átadatni. Béke lengjen porai felett! Id. *Steinfeld* Béláné szül. Trócsányi Amália, neje. *Steinfeld* Béla, *Steinfeld* Jenő, *Steinfeld* Irénne, férjezett Káráz Imréné, *Steinfeld* Andor, *Steinfeld* István, gyermekei: ifj. *Steinfeld* Beláné szül. Rausz Mariska, *Steinfeld* Jenóné szül. Marasca Vilma, menyje. Káráz Imre, veje. Káráz Olga, *Steinfeld* Jenő, *Steinfeld* Béla, unokái. Takta-Szada 1894. ápril. 7.

— Sárospatakon egymásután két este volt ismét tűz. E hó 6-án este az u. n. „kutyakaparó” korcsma udvarán égett el egy ól, rá következő este pedig a „kürt” vendéglő Bodrog felőli részét hamvasztották el a lángok. Sajátságos véletlen, hogy a „kutyakaparó” bérloje veje a kürt vendéglő tulajdonosának. A csendőrség ennek alapján ama gyantájának ad kifejezést, hogy mind a két tűz egy kéz műve, Ez utóbbi tűz esettel kapcsolatban ismét ki kell emelnünk ifjúsági tüzoltóink bámulatos önfeláldozó tevékenységét. Még egy már belülről égni kezdő cserepes házat is eloltottak, *viz nélkül*, baltákkal. *Viz* nem volt, pedig a tűz a Bodrog mellett ütött ki s a városnak van elég hosszu csöve arra, hogy azt le lehetett volna erszteni. De hatóságai intézkedések nyoma sem volt, a csövesek állt, a helyett, hogy viz hordásra kényszerítettek volna. A városi tüzoltóság ideiglenes szervezettsége is óriási baj tüzfészekké lett városunkban, annál inkább, mert a városi ö. tüzoltóság főparancsnokára tüzrendészeti szabályrendeletünk számos fontos feladatot hárít,

— Adakozás Kossuth szobrára. A Kossuth szoborra legközelebb a következő adományokat kaptuk: ifj. *Mitrovics* Gyula 2 frt, *Hodossy* Béla 1 frt. toront.-erszébeltaki ev. egyház offertoriuma 2 frt. Jelenlegi gyűjtésünk 5 frt, hozzáadva az eddig begyűlt 24 frt 72 kr főösszeg 26 frt 72 kr.

— Jasika ünnepély. A mint annak idején megirtuk, *Jósika* Miklós születésének századik évfordulóján az egetemi kör ünnepélyt fog rendezni. Az ünnepélyen felolvasásokat tartanak, és költeményt szavalnak „*Jósika emlékezete*” címmel.

— A mint a „Debrecen-Nagyvárad Ertesítő” írja a debreceni királyi ügyészség sajtópórt indított a Szatmáron megjelenő *Szamos* című lap ellen egy *Kossuth Lajos halála* címet viselő cikk miatt. Az inkriminált cikk erősebb pontjai a következők: Péntek nap volt, mikor a Megváltót a Golgotán a gonosztevők közt megfeszítették és nagypénteken ült össze fővárosunkban az országyűlés, melyen a magyar nemzet egyik megváltóját a honatyák többsége a kegyeletet megrázkóztatta. A megfeszített Jézus nem halt meg, de harmadnap nagypéntekre a feltámadás következett. Kossuth Lajos is él és élni fog a nemzet szívében, mindaddig a míg, a magyar szó hangzik Kárpát bércei közt. Nevének varázsa betölti az időt, mely megemészti mindazokat, kik törpességűk érzetében félve tekintenek a dicső alak halotti árnyékára.

— Egy örült rémtette. Megrendítő esemény színhelye volt a napokban Kovászna háromszékmegei község. Rövid idővel ezelőtt örületes tünetek mutatkoztak *Szűcs* Mózes községi lakoson, a kit a falu birájanak sikerült a sepsi-szent-györgyi kózkórházba felvétetni, hol aztán megfigyelés alá helyezték s néhány nap előtt mint gyógyultat haza bocsátották. Hazaérkezése után feleségét a házból kiverte, azután, mint a ki jól vézte dolgát, a szobába ment és négy éves fiát egy paplanba kötözve az ágyra dobta, a szobában lévő burtokat és fadarabokat az ágyra rakta s az egészest meggyújtotta. A mikor a máglya javában égett, a lángok közé ugrott, pár perc múlva pedig égő ruhában szomszédjához rohant s könyörgött neki, hogy löje agyon; szomszédja csillapítani igyekezett a szerencsétlent, de az elméjében megzavart ember faképnél hagyta s a közel lévő kutba dobta magát. Ebből ismét kimászott s ekkor sikerült az összesereglett népek nagy erőmegfeszítéssel megkötözni a boldogtalant, a ki sok égési és zuzódási sebből vézett.

— A fiatal gróf regénye. Harmadéve történt, hogy Károlyi György gróf, Károlyi István gróf fia, a népszínház egyik primadonnájával, Frank Boriskával Amerikába vitorlázott. A fiatal szerelmese az új világban egybekeltek s tavaly hazajöttek, hogy frigyükre a gróf család-

jának jóváhagyását kérik. Kétségtelenül a regényes házasság következménye a hivatalos lap mai számának ama jelentése, hogy Budapest főváros arvaszéke a Budapesten 1871. évi március 1-én született Károlyi György grófnak teljes koruát az 1877. XX. tc. 9. §-a értelmében felfüggesztette.

— **Abauj-Torna vármegye törvényhatóságának** ez évi tavaszi közgyűlése április 19-én délelőtt veszi kezdetét. Az állandó választmány pedig e hó 16-án d. e. 9 órakor ülészik.

— **A szepsi-mecenzéfi szárnyvasut**, mint a „Felső-magyarország” írja, közel van a befejezéshez. Ez a vasutvonal az egész vidékre rendkívüli fontossággal bír. A vonal sinhalózatának lerakása serényen folyik s remélhető, hogy a vasut megnyitása már július hónapban meg fog történni.

— **Van-e hát államváltás?** A „Felvidéki Szemle” írja a következőket: „Zászlóskü.” Az Eperjesen állomásozó honvédek ujoncai száma nézve mintegy 100 — ma. 8-án az alsó laktanyában ünnepélyes zászlósküti tesznek le. Az ünnepélyen Pletényi Endre apatplébános és Hazai Samu a zászlóalj parancsnoka mondanak beszédet a legénységhez. Pletényi Endre, a jól ismert ultramontán apatplébános itt a szereplő. Hat azok között a honvédek közt nincs egy protestans, egy zsidó? A hadsereg és honvédség vallása a kath. vallás? Bizony itt az ideje, hogy az 1848: 20. t.-cikk szelleme már itt is lerombolja a régi hagyományokat.

— **Öngyilkosság.** *Mathernyi* Lajos a kassa-oderbergi vasut ellenőre és Skalite állomás főnöke, írja a „K. V.” m. hó 30-án fölé lőtte magát és azonnal meghalt. Tetének oka ismeretlen, valószínű azonban, hogy a régóta nagyfokú ideggyengeség hivatalként beszámíthatatlan állapotban nyult a fegyver után. A 45 éves férfi temetése e hó 2-án ment végbe Eperjesen nagy részvét mellett. Halálát neje szül. Hazslinszky Ilona, Hazslinszky Tamás eperjesi tanár leánya és gyermekei Béla, Lajos és Zoltán gyászolják. A szerencsétlen véget ért ember ezelőtt Aboson volt állomási főnök, hol néhány év előtt első neje egy mozdony által elgázoltatott.

— **Hangverseny.** A honnapi polgári és középkereskedelmi iskola önképző-, dalos- és zeneköre folyó évi április hó 14-én a „Stefánia” szálló nagyszobájában saját pénztára, valamint a Gerecz-alap javára hangversenyt rendez, összesen 9 pontból álló programmal. A hangversenyt tánc követi. Belépti díj személyenként 50 kr. Felülvezetések köszönettel fogadtatnak. Kezdeté este 8 órakor.

POLITIKAI SZEMLE.

Belföld.

Székvárosi levél.

Kossuth fiai.

Budapest, április 8.

E pillanatban senkiről sem beszélnek a fővárosban annyit, mint az elhalt kormányzó hozzá méltó derék két fiáról, Kossuth Ferencről és Lajos Tódorról, kiknek megjelenése egész héten át, bármire tettek látogatást, egész csődületeket vonzott össze mely türelemmel leste az utcán a *nemzet vendégei* megjelenését s lelkesen éljenzte meg pillantásuknál. Láttunk tetteles szolgálatban levő honvéd- és közös hadseregbeli tiszteket, kik nem győzhették le kíváncsiságukat s egy-egy oszlop vagy kapubejárat mögé vonulva órahosszat vártak, mikor tűnik elő a két dalias férfi alakja, robogó hintón, melynek bakján, fontossága teljes érzetében büszkén feszengett a fő- és székváros huszára.

Könnyű galléros köpenyben, fejükön gondosan kefélt cilinderrel, a két Kossuth-testvér családiasan hasonlít egymáshoz s szakálltalan, kissé előre nyuló álluk, mely fölé egyforma bozontos, tömött bajusz borúl, kivéve, hogy az idősebbik ezt kissé kackiásan fölünkörítve viseli, körülbelül úgy, a hogy Umberto olasz király arcképein látjuk, még az ifjabbiknál méltóval csüng alá, kiülő, de szelíd, mély szemek, a határozott, erős akaratra valló domború homlok, a fej tetején csaknem egészen ugyanazon helyen feltűnő kopaszág s mindebben a legapróbb részletekig hasonlítanak egymáshoz és mégis Ferenc valamivel nyúlókabb, hajlékonyabb temperamentuma s első tekintetre senki nincs, a ki ne őt tartaná fiatalabbnak. Pedig ellenkezőleg áll a dolog; az igaz, hogy a kettő között nincs nagy különbség. Ferenc a mai Kossuth Lajos-utca és Újvilág-utca sarkán levő házban született, tőzszomszédságában a volt Aranyas vendéglőnek, míg az ifjabbik, Lajos Tódor születésháza a Szép-utcában maig is álló László-féle ház, a Kammon kávéház mellett, melynek helyén abban az időben a Heckenast-féle nyomda állott.

De ha testileg hasonlítanak is egymáshoz Kossuth Lajos fiai, szokásaik, hajlamaik, vérmérsékletük annál inkább eltér egymástól. Abban nincs kétség, hogy mindkettő élénk politikai érzékkel és tegyük hozzá politikai képzettséggel is bír, mert hisz neveltetésüknek egyik kiegészítő része volt a magyar közjog és magyar alkotmánytörténet kimerítő studiuma, melyekbe apjuk felkérésére az emigráció alatt Londonban maga Rónay Jácint avatta be őket, főként Cziráky munkája segélyével s ugyanó vezette be a latin nyelvbe is. Ez bár szakmájukban kitűnők, korántsem kell azt hinni, hogy mai pályájukat különös előszeretettel választották volna; nem volt az előttük egyéb tisztességes megélhetési mód, mely legtöbb sikerrel kínálkozott idegen földön a száműzött nagy magyar fiainak. De a politika s különösen a hazai politika kérdései mindig és folytonosan érdekelték őket, mert titokban mindig élt Kossuth családjában a remény, hogy egykor hazatérve, nevékhöz méltó politikai szerepet fognak betölthetni itthon.

Innen az, hogy az emigráció kalandos ábrándjai egyre foglalkoztatták a Kossuth-fiakat is; atyjok között felők merész terveit s ők az eseményeket mindig élénk figyelemmel kísérték. Leveleik telvél politikai vonatkozásokkal, eszme- és véleménycsereikkel tevékeny részt vesznek a légió szervezésében 1860-ban s összeköttetésük a hazafias magyar arisztokrácia több tagjával, így különösen a Károlyi-fiakkal már ez idő óta állandó.

Mindazáltal, ha jellemük mélyebb dispozicióit vizsgáljuk, e fivérek között politikai elveik tekintetében is találunk különbséget s ez a különbség összefügg vérmérsékletükkel, ifjúkori benyomásaikkal, talán kissé a körülményekkel is. Az idősb, Ferenc mindenestre nagyobb opportunistá, a nélkül, hogy ez szabadelvű meggyőződéseit a legcsekélyebb mértékben érintené is, de mint az emberi természet mélyebb ismerője, ez ellentétek közt kiegyenlítést keresni, összhangot találni sokkal több hajlandósággal bír. Ellenben Lajos Tódor, már mint eddigi nyilatkozataiból is félre nem érhetőleg kitetszik, bátyjánál sokkal intranzigensebb politikus, atyjának ebben szószertint követője, a ki alkut nem ismer s épen azért a jelenlegi viszonyok közt maga sem gondol arra, hogy idehaza politikai szerepet játszhatnék.

A két testvérnek ez ellentétes hajlama sokaknak csak most tűnt fel s épen azért hajlandók abban bizonyos kiszámítást látni, vagy legalább ezzel magyarázzák, hogy Lajos Tódor minden nyilvános alkalommal háttérbe vonult s bátyjának engedte át a vezérszerepet. Ez utóbbi föltevés nem valószínű, de az utóbbi teljesen hamis felfogásból indult ki. Csak arra kell emlékeztetnünk, hogy mindjárt az alkotmányos élet első felvirradása idejében 1867-ben mindkét testvér, úgy Ferenc, mint Lajos, előbbi Kolozsvárt, utóbbi Német-Úröghön képviselővé választatott s bár a megválasztást mindkettő visszautasította, de a választókhöz intézet leveleikben teljes körvonalokban rajzolódk élénk már a két testvér eltérő politikai temperamentuma. Míg Ferenc bizonyos mérséklettel itéli meg a helyzetet kifejezéseiben tartózkodó és higgadt, addig Lajos egészen az inkompatibilitás alapjára áll s erős és kíméletlen kritikát mond a Deák-párt egész magatartása fölött, melylyel atyja nevével proskribálta s az akkori szélsőbal agitációi ellen állást foglalt.

Hogy egyébiránt mily higgadtan és elfogulatlanul itéli meg Kossuthék a helyzetet, azt szépen illusztrálja egy epizód, mely magától érthetőleg nem került a hírlapokba. Kossuth Ferencnél tett látogatásánál Bartha Miklós képviselő a többek közt Polonyi nevében kérdést intézett, való-e, hogy Kossuth Ferenc Polonyival szemben annak az óhajlásának adott többek előtt kifejezést, hogy szeretné, ha nem Polonyi beszélné Csáktornyaán a holttestet hozó vonat előtt, Kossuth Ferenc csodálkozva hallotta a neki imputált nyilatkozatot s biztosította Bartha-t, hogy ezse ágában sem volt ily enunciaciót tenni. Mikor aztan Bartha a legnagyobb óvatossággal szóba hozta, hogy nem tanácskép, de egyszerű felvilágosítás gyanánt szeretné ha meggyőzhethé Kossuthot, hogy mindaddig míg alaposan nem tájékozza magát, mily veszélyes volna egyesek fölött itéletet mondania, Kossuth mindkét kezét megrázza Barthanak s mélyen szemébe nézve, e históriai szavakat felelte:

— Köszönöm önnek; ön az első, a ki nem azért jött hozzám, hogy másokról rosszat mondjon.

Ez authenticum!

P. S.

A polgári házasságra vonatkozó törvényjavaslat ujra kiált egy nagy nehéz válságot s a *Wekerle*-kormányval együtt ismét diadalmasan került ki belőle. A hírlapírók megnehezíteltek *Bánffy* elnökre, amiért a Házban eddig élvezett szabadságukban korlátozta őket egy régebbi határozat végrehajtásával. A hírlapírók sztrájkolni akartak — a zseniális *Wekerle* sok nagy baja mellett ezt is magára vette, közbenjárta az ügyben s a — kis válság szerencsésen elsimult. Sőt a hírlapírókat annyira megnyerte, hogy az „*Orthon*” az írók és hírlapírók köre április 8-iki ülésében egyhangú lelkesedéssel tiszteleti tagjává választotta — egy ellenzéki hírlapíró indítványára s az ellenzéki „*Budapesti Hírlap*” így ír erről:

„A miniszterelnök ur e népszerűségének nyilván mélyebb gyökere van ebben a sajtóságság világban, a mely épenséggel nem gondol a politika terén szerzett érdemek jutalmazására. A sajtó embereire kétségtelenül *Wekerle* Sándor egész pályafutása tett erősebb hatást. A pálya, mely a mindennapi, mondjuk, a közönséges munkán indul meg és nem mindennapi, nem közönséges feladatokig tör fel a magasba, a hol immár nem mint egyéni és szakbeli munkaerő szerepel, hanem mint vezető elme, a mely irányt, erőt és tartalmat az összességnek ad: az ilyen pálya kizárja az irigységet és megszűli azokban, a kik nemesebb törekvéseknek barátai, az őszinte örömet és azt a vágyat, hogy ez örömeiknek formát s kifejezést is adjanak.”

„Ezekhez járul, hogy *Wekerle* minisztersége tele van érdekes harcokkal, nagy eseményekkel, tornyos nehéz ségekkel, melyekkel birkobni látni egy valókozó és tehetségeiben gazdag férfit — pártállásoktól függetlenül — vonzó és szép látvány mindenha. Mindezekből és hasonlókból eredt, hogy az *Orthon* tagjai, kik közt ott van minden politikai árnyéklat, magukra nézve dísznek tekintették, ha a miniszterelnök nevével beigtathatják tiszteletbeli tagjaik sorába s ezt ma, mint már fentebb megírtam, a kör megtette egyhangulag és lelkesedéssel.”

Különbben a képviselőház hétfői ülésén azt a nagy igazságot mondotta ki *Wekerle*: „A sajtó csak úgy fejthet ki üdvös tevékenységet, ha cselekvési szabadsága biztosítva van.”

Maga Bánffy Dezső is közreműködött az összeütkezés elsimításában s nyíltan kijelentette, hogy azzal legkevesebb sem akarta a hírlapírókat sérteni, vagy korlátozni.

Igy történt, hogy a ház elnökségének e tárgyra vonatkozó jelentését a hétfői ülés tudomásul vette 67 többséggel.

A nagy válság pedig az volt, hogy a Ház elnökét azzal vádolták az ellenzéki pártok, hogy a Háznak a Kossuth-temetésére vonatkozó intézkedéseit nem hajtotta végre s önkényes módosításokat tett; a kormányt pedig a nemzeti kegyeletlenség vádjával sújtották. E miatt a liberális javaslatok ellenzői már előre is teljes mértékben örültek a kormánypárt és függetlenségi párt közötti egyetértés felbomlásának s ekkor biztosra vették a kormány bukását.

A szabadelvű párt vasárnap esti értekezletén *Wekerle* igazolta az elnök eljárását, ki előtte kijelentette, hogy személyesen nem lehet jelen a temetésen, de egyébként mindenben a ház határozataival alkalmazkodott. A kormányt illető váddal szemben pedig azt mondja, hogy a kegyelet legmesszebb menő kívánalmainak is eleget tettek.

A hétfői ülésen *Hoitsy* Pál a függetlenségi és 48-as párt határozata folytán kifejezi az elnökkel szemben roszalását s ilyen határozati javaslatot is terjesztett be, melyhez a nemzeti párt és a pártönkivüliek is hozzájárulnak. Az eredmény az lett, hogy *Wekerle* miniszterelnök felszólalása után 207 szavazattal, 140 ellenében a roszalási indítványt elvetette a Ház.

Nyilván láthatja itt a közvélemény, hogy az egyház-politikai javaslatok ellenzői valóságos tökéet csinálnak a Kossuth-kultusból, melyet egyszerre kétfelé akarnak kamatoztatni, míg az udvarnál az illojalitásig menő túlzott engedékenységgel a Kossuth eszméjével való kacérkodással vádolják a kormányt, addig lefelé, a magyar nemzettel szemben a kegyelet durva megsértését vetik szemére.

Ez által azonban talán még sem fog állani: „Calumniare audacter semper aliquid haeret.”

Kossuth Ferenc az „*Orthon*”-ban tett látogatása alkalmából kijelentette, hogy most még nem határozott itthon maradására fölött, mert nem ismeri a helyzetet s csak akkor akar hazájában megtelepedni, ha használhat neki. Egyelőre, személyes ügyeinek rendezése végett, okvetlenül visszatér Olaszországba.

Az új zágrábi érsek. Az ujonan kinevezett zágrábi érsek, Poszilovic György dr. zengi püspök május végén fog bevonulni a horvát fővárosba. *Mosinszky* Adolf polgármester az összes politikai pártokhoz tartozó előkelő polgárok köréből bizottságot hívott össze, mely fényes fogadást fog készíteni az új érseknek. Szaz esztendő óta most történik meg először, hogy horvát ember ül a zágrábi érseki székbe. *Mihalovic* elődjei, *Haulik* és *Alagovic*, szintén magyar emberek voltak. *Poszilovic* nem Beesben, miként a lapok írtak, hanem Budapestben fogja az esküt letenni a király kezébe, csak azután megy Bécsbe, hogy letegye az egyházi esküt a római nuncius előtt. Az új érsekről azt tartják, hogy *Strossmayer* híve s kinevezését úgy tekintik, mint annak bizonyosságát, hogy a római kurjának e kérdésben sikerült a magyar befolyást Bécsben megtörni.

A kath. klérus Kossuth-ellenes akciója. Tiszafüredről írja lapunk egy barátja s mi adjuk, a mint vettük. A következő sorokat, melyek minden felesleges cimoma nélkül, a közvetlenség őszinteségével mondják el a gondolkodó emberek véleményét a klérus hazafiatlan magatartásáról.

Tisztelt Szerkesztő Ur!

Olvasva a kath. klérusról írt magvas cikkét, előadom, hogy mit tapasztaltam a Kossuth temetésén:

Legtöbb kath. emberben szembe állítottam a katolikus a hazafival és mondanom sem kell, hogy a kivel csak beszéltem, mindnél a hazafi győzött a katolikus felett. Holott a klérus ennek ellenkezőjét szeretne volna elérni!... Hallottam nyilatkozatokat uri emberektől, a melyekben keserűen kifakadnak az oly vallás ellen, mely a nemzeti koporsóból — melybe Kossuth apánkat lefektették — politikát csinál a lojalitás vékony köpenyge alatt. Hogy a nagy halott csakugyan feltámadt, mutatja az, hogy egy egészséges eszmélkedést vitt be a kath. hívek taborába, a mely nem kedvező a kath. klérus hatalmására és a pástorbotot gyakorta fog kellenni használni mert a Kossuth-kultusz a jámbor nyáját gondolkodó hazafiakká változtatta.

De hát, ha egyik főpapnak lehetett a nemzet gyászában osztozni, miért ne lehetett volna a másiknak is? Ha akart volna!... Ha Eger érdemes érseke ott lehetett a temetésen, sőt még palotája ablakából is meghajolhatott a koporsó előtt, miért nem lehetett ott a többi!? Azért, mert ez egy főpap az, kiből nagyobb és hatalmasabb a hazafi, mint a főpap!... Mert ez egy főpap az, ki megarta ama krisztusi mondat: „örüljétek az örülökkel és sirjatok a sirókkal!... Igaz aztán, hogy az ő dicsőségére nem is lett hercegprímás!... ”

Itt Tiszafüreden is minden úgy történt, a mint történni kellett, Mihelyt a mi jó öreg plébánosunk látta a ref. tornyon a gyászlobogót, rögtön kitűzette azt jeleül, hogy a füredi kath. egyház osztozik a nemzet gyászában; — igaz, hogy ha ezt nem teszi, talán még mi is beálltunk volna a tüntetőknél!... Hál' Istennek erre szükség nem volt.

Eddig a levél. Mi csak betetőzésül a „*Religio*” után még azt tehetjük hozzá, hogy a tilalom a pax fejedelmétől az esztergomi hercegprímástól ered. S hogy a szomoruan neveltség mértéke teljes legyen, fölemlítjük, hogyan indokolja ez a lap azt, hogy miért nem tett a *Kossuth* neve felé keresztet, midőn halálát jelentette. „Gyászjelentésben a keresztények közt a kereszt, nem csupán azt jelenti, hogy az illető + vagyis meghalt, hanem inkább és főleg, hogy az illető a +-énységben, vagyis Krisztusban halt meg, emberi legjobb tudása szerint. *Kossuthról* ennek ellenkezője van emberileg konstátálva.” Ez, édes magyar népem, kath. klérusod sokszor hánytorgatott hazafisága.

Külföld.

A német császár és olasz király Velencében találkoztak egymással nagy ünnepek és ovációk között. A lapok közlései szerint ez csak udvariassági látogatás, melyet a német császár nem akart elmulasztani akkor, midőn Abbaziában oly közel tartózkodik szövetségéhez. De királyok találkozása nem igen szokott fontos politikai okok nélkül történni s következmények nélkül elmúlni. Vilmos hétfőn visszatért.

Umberto olasz király, *Margherita* királyné és a nápolyi herceg ma kedden, *Firenzebe* mentek az ott időző angol királynő meglátogatására.

— **Szerbia.** Bécsből, jól értesült helyről írják a „*Pester Correspondenz*”-nek: „*Szimics* urnak a „pártok felett” áll, vagy legalább állni akaró új szerb kormány élére történt kinevezését itt eleve inkább jókarral, mint bizalommal kísérték. Itt ugyanis *Szimics* urat igen hazafias, hazáját rajongva szerető, e mellett szép szerű műveltséggel és megnyerő modorral bíró, koncilians, minden egyetlenséget jósgos közbenjárás által kiegyenlítő törekvő jellemű államférfinak ismerték. Becsülték nagy türelmét és kitartását ez irányban, de kétkedtek, valjon ezek az inkább passzív erények elégségesek lesznek-e, Szerbiában az oly igen zavart helyzetet tisztázni, a felízgatott kedélyeket lecsillapítani és különösen a radikálisokat rábírn, hogy adják fel sem az ország pénz-